

ZAVOD REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA VARSTVO NARAVE

POTI VNOSA INVAZIVNIH TUJERODNIH VRST
Strokovne podlage za pripravo akcijskega načrta za obravnavanje
prednostnih poti vnosa invazivnih tujerodnih vrst, ki zadevajo Unijo
(2022 – 2027)

Nosilka naloge:

Sonja Rozman, univ. dipl. biol.
naravovarstvena svetnica

Direktor

mag. Teo Hrvoje Oršanič

Ljubljana, december 2021, dopolnjeno januar 2022

Naloga:	POTI VNOSA INVAZIVNIH TUJERODNIH VRST Strokovne podlage za pripravo akcijskega načrta za obravnavanje prednostnih poti vnosa invazivnih tujerodnih vrst, ki zadevajo Unijo (2022 – 2027)
Naročnik:	Ministrstvo za okolje in prostor Dunajska cesta 48 1000 Ljubljana
Izdelovalec:	Zavod Republike Slovenije za varstvo narave Tobačna ulica 5 1000 Ljubljana
Nosilka naloge:	Sonja Rozman, univ. dipl. biol.
Sodelavci:	Ana Dolenc, univ. dipl. biol. Andreja Papež Kristanc, univ. dipl. biol. Andrej Štemberger Zupan, prof. biol. in gosp.
Fotografije na naslovnici:	Ana Dolenc (sirska svilnica, okrasna gizdavka) Sonja Rozman (žlezava nedotika)
Številka naloge:	3562-0307/2021-3 3562-0307/2021-6
Kraj in datum izdelave:	Ljubljana, 29. 12. 2021 dopolnitev 18. 1. 2022

Kazalo vsebine

1.	UVOD	5
	OPIS PREDNOSTNIH POTI IN STANJE V SLOVENIJI	7
1.1.	Opisi prednostnih poti vnosa in širjenja ITV	7
2.1.1.	Spontano širjenje (podkategorija 6.1)	7
2.1.2.	Za okrasne namene, ki niso vrtnarstvo (podkategorija 2.9)	8
2.1.3.	Hišne živali/akvarijske vrste/terarijske vrste (podkategorija 2.4)	8
1.2.	Opisi poti vnosa in širjenja ITV v Sloveniji	9
2.2.1.	Spontano širjenje (podkategorija 6.1)	9
2.2.1.1.	SESALCI IN PTIČI	9
2.2.1.2.	ŽUŽELKE	11
2.2.1.3.	VODNE ŽIVALI (vodne želve, ribe in raki)	11
2.2.1.4.	VODNE RASTLINE	14
2.2.1.5.	KOPENSKE RASTLINE	15
2.2.2.	Za okrasne namene, ki niso vrtnarstvo (podkategorija 2.9)	17
2.2.3.	Hišne živali/akvarijske vrste/terarijske vrste (podkategorija 2.4)	22
2.	CILJI	26
3.1.	Spontano širjenje (podkategorija 6.1)	26
3.2.	Za okrasne namene, ki niso vrtnarstvo (podkategorija 2.9)	27
3.3.	Hišne živali/akvarijske vrste/terarijske vrste (podkategorija 2.4)	27
3.	UKREPI	29
3.1.	Analiza in predlogi ukrepov	29
4.1.1.	Spontano širjenje (podkategorija 6.1)	29
4.1.2.	Za okrasne namene, ki niso vrtnarstvo (podkategorija 2.9)	38
4.1.3.	Hišne živali/akvarijske vrste/terarijske vrste (podkategorija 2.4)	43
3.2.	Tabela ukrepov	49
4.	NADALJNJE DELO	56
5.	ZAHVALA	56
6.	UPORABLJENA ZAKONODAJA	57
7.	VIRI	59

Kazalo tabel

Tabela 1: Sesalci in ptiči, za katere je pomembna pot vnosa 6.1. za Slovenijo	10
Tabela 2: Vodne živali (vodne želve, ribe in raki), za katere je pomembna pot vnosa 6.1. za Slovenijo.....	12
Tabela 3: Vodne rastline, za katere je pomembna pot vnosa 6.1 za Slovenijo.....	15
Tabela 4: Kopenske vrste rastlin, za katere je pomembna pot vnosa 6.1. za Slovenijo.....	16
Tabela 5: Kopenske vrste rastlin, za katere je pomembna pot vnosa 2.9. za Slovenijo	19
Tabela 6: Vodne vrste rastlin, za katere je pomembna pot vnosa 2.9. za Slovenijo	20
Tabela 7: ITV, za katere je pomembna pot vnosa 2.4. za Slovenijo	23
Tabela 8: Kazalci, nosilci aktivnosti, predlagana obdobja izvajanja, groba ocena stroškov in možni viri financiranja.	49

Kazalo prilog

PRILOGA 1: Ključne vrste za sistem ZOHO, ki v Sloveniji še niso prisotne.....	64
PRILOGA 2: Ključne vrste za sistem ZOHO, ki se v Sloveniji pojavljajo lokalno.....	65
PRILOGA 3: Prednostne ITV za pripravo priročnika za oskrbo in preprečevanje razmnoževanja ITV, za katere se pričakuje, da jih ljudje še posedujejo	66
PRILOGA 4: Kategorizacija poti vnosa ITV po Izvedbeni uredbi Komisije (EU) 2017/1454.....	67

1. UVOD

Invazivne tujerodne vrste (v nadaljevanju ITV) povzročajo številne negativne vplive tako na biotsko raznovrstnost kot ekosistemske storitve, gospodarstvo in zdravje ljudi.

Z obvladovanjem invazivnih tujerodnih vrst zmanjšujemo ali preprečujemo njihove negativne vplive na domorodne vrste in njihove habitate ter habitatne tipe in negativne vplive na ekosistemske storitve, gospodarstvo, blaginjo in zdravje ljudi. S tem pripomoremo tudi k doseganju ciljev Direktive o habitatih (Direktiva Sveta 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst) in Direktive o pticah (Direktiva Sveta z dne 2. aprila 1979 o ohranjanju prostoživečih ptic (79/409/EGS))

Uredba (EU) 1143/2014 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. oktobra 2014 o preprečevanju in obvladovanju vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih (v nadaljevanju: Uredba (EU) 1143/2014) temelji na treh nivojih preprečevanja in obvladovanja vnosa in širjenja ITV, in sicer:

- preprečevanju,
- zgodnjem odkrivanju in hitri odstranitvi ter
- obvladovanju močno razširjenih ITV.

Najučinkovitejše je preprečevanje vnosa in širjenja ITV. Velik delež invazivnih tujerodnih vrst je v Unijo vnesen nenamerno. Obvladovanje poti nenamernega vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst je tako med najpomembnejšimi orodji za preprečitev in obvladovanje njihovega vnosa ali širjenja.

Enajsta točka 3. člena Uredbe (EU) 1143/2014 »poti vnosa« opredeljuje kot »poti in mehanizme vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst«.

13. člen iste Uredbe državam članicam nalaga, da v 18 mesecih od sprejetja seznama Unije naredijo vsestransko analizo poti nenamernega vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst, ki zadevajo Unijo, vsaj za svoje ozemlje in svoje morske vode, kot so opredeljene v točki 1 člena 3 Direktive 2008/56/ES, ter določijo, katere poti je treba prednostno obravnavati (v nadaljnjem besedilu: prednostne poti) zaradi števila vrst ali morebitne škode, ki jo povzročajo vrste, ki v Unijo prihajajo po teh poteh.

Drugi odstavek 13. člena Uredbe (EU) 1143/2014 določa, da vsaka država članica v treh letih od sprejetja seznama Unije pripravi in izvaja enoten akcijski načrt ali niz akcijskih načrtov za obravnavanje prednostnih poti, ki jih je določila, v skladu s prvim odstavkom 13. člena Uredbe. Akcijski načrti vključujejo časovni raspored in opis ukrepov, ki bodo sprejeti, ter, če je ustrezno, prostovoljnih ukrepov in kodeksov dobre prakse, s katerimi bodo obravnavane prednostne poti ter preprečena nenamerni vnos in širjenje invazivnih tujerodnih vrst v Unijo ali v njej.

V 4. odstavku 13. člena Uredbe je določeno: »Akcijski načrti iz odstavka 2 tega člena vsebujejo zlasti ukrepe, ki temeljijo na analizi stroškov in koristi ter so namenjeni: (a) ozaveščanju; (b) čim večjemu zmanjšanju kontaminacije blaga, proizvodov, vozil in opreme z osebki invazivnih tujerodnih vrst, tudi

z ukrepi, ki obravnavajo prevoz invazivnih tujerodnih vrst iz tretjih držav; (c) zagotavljanju ustreznih pregledov na mejah Unije, ki niso uradni nadzor v skladu s členom 15.«

Republika Slovenija je na podlagi 13. člena Uredbe (EU) 1143/2014 pripravila dokument Določitev prednostnih poti nenamernega vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst, ki zadevajo Unijo (Rozman in sod. 2020), v katerem je kot najpomembnejše prednostne poti vnosa, za katere predlaga pripravo akcijskih načrtov za njihovo obvladovanje, opredelila:

- Naravno razpršitev invazivnih tujerodnih vrst, ki so bile vnesene prek poti vnosa od 1 do 5, čez meje (Spontano širjenje) (podkategorija 6.1),
- Za okrasne namene, ki niso vrtnarstvo (podkategorija 2.9) in
- Hišne živali/akvarijske vrste/terarijske vrste (vključno z živo hrano za take vrste) (podkategorija 2.4).

Kratek opis prednostnih poti in analiza stanja v Sloveniji sta predstavljena v poglavju 2.

Namen Strokovnih podlag za pripravo akcijskega načrta za obravnavanje prednostnih poti vnosa je strokovni predlog ciljev in ukrepov za obvladovanje treh prednostnih poti vnosa, ki so bile kot prednostne prepoznane v dokumentu Določitev prednostnih poti nenamernega vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst, ki zadevajo Unijo (Rozman in sod. 2020). Ukrepi izhajajo iz strateških in operativnih ciljev, zakonskih osnov in analize obstoječega stanja.

2. OPIS PREDNOSTNIH POTI IN STANJE V SLOVENIJI

2.1. Opisi prednostnih poti vnosa in širjenja ITV

Konvencija o biološki raznovrstnosti (v nadaljevanju CBD), ki je bila podlaga za klasifikacijo poti v Izvedbeni uredbi Komisije (EU) 2017/1454 z dne 10. avgusta 2017 o določitvi tehničnih oblik poročanja držav članic v skladu z Uredbo (EU) št. 1143/2014 Evropskega parlamenta in Sveta v osnovi določa osnovne kategorije poti vnosa ITV, in sicer:

1. izpustitev v naravo,
2. pobeg iz zaprtega prostora,
3. transport – onesnaževalo,
4. transport – slepi potnik,
5. koridor,
6. spontano širjenje.

Osnovne kategorije imajo še podkategorije, ki so predstavljene v Prilogi 4.

V nadaljevanju so podrobneje opisane prednostne poti vnosa, ki jih obravnavajo te strokovne podlage.

2.1.1. Spontano širjenje (podkategorija 6.1)

Kategorija Spontano širjenje ima le eno podkategorijo, in sicer Naravna razpršitev invazivnih tujerodnih vrst, ki so bile vnesene prek poti vnosa od 1 do 5, čez meje (podkategorija 6.1). V to (pod)kategorijo spadajo vrste, ki se širijo v nove regije z naravno razpršitvijo, torej spontano, brez udeležnosti človeka. Širijo se iz regij, v katerih so tujerodne, in so vanje prišle po eni izmed drugih poti vnosa.

Vrste so tujerodne takrat, ko so bile na območje, ki ni njihovo naravno območje razširjenosti, vnesene. Poti vnosa so izpustitev v naravo, pobeg iz zaprtega prostora, transport – onesnaževalo, transport – slepi potnik, koridor. Ko so tujerodne vrste vnesene v regijo, se lahko nadalje samostojno razširjajo v sosednje regije, kar opisuje ta pot vnosa. Čeprav se te vrste zdaj spontano in popolnoma samostojno razširjajo, so bile na območje, od koder se širijo, vnesene s pomočjo človekove aktivnosti, zaradi katere so vrste uspele premagati geografsko ali biološko bariero.

V to (pod)kategorijo so vključene tudi vrste, ki so v regijo prišle kot onesnaževalo z migratornimi vrstami, npr. pticami, ribami in kopitarji. Te vrste se selijo brez pomoči človeka, delujejo pa kot vektor prenosa tujerodnih vrst. Transportirajo se v novo okolje na primer preko blata v tačkah oz. stopalih, lahko se skrivajo v perju ali pa v prebavilih migratorne vrste.

2.1.2. Za okrasne namene, ki niso vrtnarstvo (podkategorija 2.9)

V to podkategorijo spadajo pobegi rastlin iz zaprtih ali kontroliranih okolij, v katera so bile vnesene zaradi okrasnih razlogov. Sem spadajo vrste s posebnimi strukturnimi in barvnimi lastnostmi, zaradi katerih so primerne za urejanje krajine. Trgovina v različnih oblikah je pripeljala do gibanja teh vrst po celem svetu z namenom izboljšanja videza občinskih površin ter privatnih parkov in vrtov. V to podkategorijo še posebej spadajo vrste, ki jih imajo ljubiteljski zbiratelji v svojih zbirkah ter vrste, ki se uporabljajo v krajinski arhitekturi za okrasne namene. Te vrste lahko po naključju pobegnejo v (pol)naravno okolje.

Komercialno vrtnarstvo, v katerem se rastline gojijo v drevesnicah ali rastlinjakih, ne spada v to podkategorijo. Prav tako ne spadajo sem okrasne akvarijske vrste, ki so uvrščene v svojo podkategorijo.

2.1.3. Hišne živali/akvarijske vrste/terarijske vrste (podkategorija 2.4)

V podkategorijo Hišne živali/akvarijske vrste/terarijske vrste (vključno z živo hrano za take vrste) uvrščamo pobege vrst iz zaprtega ali omejenega okolja, kjer so jih zadrževali zbiralci ali ljubitelji za rekreacijo, družbo, razvedrilo in/ali prodajo. Ta podkategorija spada v kategorijo Pobeg iz zaprtega prostora, pri čemer gre za nenameren pobeg vrst, ki so bile v neko območje namerno vnesene za zadrževanje v zaprtem ali kontroliranem okolju (IUCN, 2017).

Pri tej poti vnosa obravnavamo:

- hišne, akvarijske in terarijske živalske vrste, ki jih posedujejo zbiratelji ter ljubitelji (različne skupine živali, ne samo tipične vretenčarske vrste hišnih ljubljencev),
- živalske vrste, ki jih zasebni zbiralci in ljubitelji posedujejo in vzrejajo za prodajo drugim zbirateljem in ljubiteljem,
- živalske vrste, ki služijo kot živa hrana za hišne ljubljence, npr. mokaerji, kobilice in sadne mušice,
- akvarijske in terarijske rastline in drugi organizmi (alge, glive itd.), ki se uporabljajo v akvaristiki in teraristiki.

Že stoletja zbiralci zbirajo tujerodne in eksotične vrste za hobi, družbo ali medsebojne izmenjave. Ker pa so pobegi iz omejenega okolja neizogibni, lahko vrste, ki imajo potencial, da preživijo in se ustalijo, postanejo invazivne. Z razvojem interneta so se možnosti nakupa in izmenjav organizmov precej poenostavile. Sočasno s tem se je povečala trgovina z živalmi za hišne ljubljence in z akvarijskimi vrstami za domače akvarije. Tako se je v zadnjih desetletjih pomembnost te poti vnosa tujerodnih vrst povečala (IUCN, 2017).

V to podkategorijo so vključeni različni pobegi in izpustitve, te lahko pobegnejo same ali pa jim pobeg olajša lastnik (prirejeno po IUCN, 2017):

- naključni pobegi hišnih živali;

- pobegi, ki se zgodijo zaradi namestitve živali v neustrezne zaprte prostore, ki dovoljujejo njihov pobeg;
- namerni in neodgovorni izpusti lastnikov, ki ne želijo več skrbeti za svoje hišne živali (nameren izpust neželenih vodnih tujerodnih vrst se pogosto zgodi pri tistih vrstah, ki dosežejo velike dimenzije (v Sloveniji npr. rdečevratka);
- nepoznavanje ali neodgovorno odmetavanje in odstranjevanje odpadkov iz akvarijev preko vodovodnih, kanalizacijskih in filtracijskih sistemov v reke, jezera in morje;
- izpusti organizmov, ki se zgodijo pri nepravilnem ali neodgovornem čiščenju akvarijev in terarijev;
- izpusti živali, ki jih izvajajo nekateri aktivisti za dobrobit živali;
- izpusti ali uporaba živali, ki so namenjene za hrano drugim živalim, v odprte sisteme.

2.2. Opisi poti vnosa in širjenja ITV v Sloveniji

2.2.1. Spontano širjenje (podkategorija 6.1)

V to kategorijo sodijo skoraj vse invazivne tujerodne vrste, ki so se v nekem okolju že ustalile in je mogoče njihovo širjenje znotraj države ali regije ali pa širjenje iz sosednjih držav.

2.2.1.1. SESALCI IN PTIČI

Invazivne tujerodne vrste sesalcev, ki jih lovska zakonodaja opredeljuje kot divjad, obravnavajo lovsko upravljavski načrti (LUN). Ti že vsebujejo določila, ki omogočajo omejevanje prostorskega širjenja in številčnosti tujerodnih živalskih vrst. LUN za vsa lovsko upravljavska območja (LUO) določajo, da se invazivne tujerodne vrste prostorsko ne širijo. Za nutrijo in pižmovko se v vseh lovsko upravljavskih območjih načrtuje popolna redukcija vrst, kjer se vrsta pojavlja na novo, oziroma preprečevanje širjenja ter naraščanja številčnosti populacije na območjih, kjer je vrsta že močno razširjena. Populacija pižmovke v zadnjih letih upada. Za nutrijo se na območjih, kjer je populacija že močno razširjena, predvideva način odvzema, ki je glede na lokalni cilj najbolj učinkovit, t.j. popolni odvzem ali številčno opredeljen odvzem. Za rakunastega psa v LUN za vsa območja velja neomejen odvzem iz narave (odvzem se strukturno in številčno ne omejuje) skladno z lovno dobo. Ostalih invazivnih tujerodnih vrst sesalcev in ptičev LUO ne obravnavajo.

Vrste sesalcev in ptičev, za katere smo ocenili, da je pot spontanega širjenja v Sloveniji pomembna, so prikazane v Tabeli 1. Navedene so vrste, ki so že prisotne v naravi v Sloveniji ali blizu meje v sosednjih državah. Pomembnost je določena na podlagi razširjenosti vrste v Sloveniji in verjetnosti spontanega širjenja iz sosednjih držav (povzeto po Rozman in sod., 2020). Višja številka pomeni večjo verjetnost širjenja v in znotraj Slovenije.

Tabela 1: Sesalci in ptiči, za katere je pomembna pot vnosa 6.1. za Slovenijo

(povzeto po Rozman in sod., 2020; EASIN, 2021). Legenda (Pomembnost vrste za širjenje): 0 – ni pomembna, 1- majhna pomembnost, 2- srednja pomembnost, 3 – največja pomembnost.

Slovensko ime	Strokovno ime	Pomembnost vrste	Razširjenost v Sloveniji	Prisotnost v sosednjih državah
Nilska gos	<i>Alopochen aegyptiacus</i>	1	prehodna	AT, IT, HU, HR
belolična trdorepka	<i>Oxyura jamaicensis</i>	1	prehodna	AT, IT, HU
sveti ibis	<i>Threskiornis aethiopicus</i>	1	prehodna	IT, HR
pižmovka	<i>Ondatra zibethicus</i>	3	naturalizirana - pogosta	AT, IT, HU, HR
¹ mali indijski mungo	<i>Herpestes javanicus</i>	0	ni prisotna	HR
nutrija	<i>Myocastor coypus</i>	3	naturalizirana - pogosta	AT, IT, HU, HR
rakunasti pes	<i>Nyctereutes procyonoides</i>	1	prehodna	AT, IT, HU, HR
rakun	<i>Procyon lotor</i>	1	prehodna	AT, HU, IT
sibirski bunduruk	<i>Tamias sibiricus</i>	1	ni prisotna	IT

¹Vrsta je sicer prisotna na Hrvaškem, vendar ne v bližini meje. Zaenkrat ne predvidevamo, da bi se v času veljavnosti akcijskega načrta vrsta razširila v Slovenijo.

Zakonodaja

Področje lovstva ureja Zakon o divjadi in lovstvu. 40. člen, ki obravnava naseljevanje in doseljevanje divjadi v naravo, določa, da se ponovno naseljevanje domorodnih vrst divjadi ter naseljevanje in doseljevanje domorodnih ali tujerodnih vrst divjadi izvaja na osnovi načrtov lovsko upravljavskih območij ter v skladu s predpisi s področja veterinarstva in ohranjanja narave. 50. člen istega zakona ureja divjad v oborah in določa, da v oborah ni dovoljeno zadrževati tistih tujerodnih vrst divjadi, ki bi lahko v primeru pobega iz obore spremenile genski sklad populacij domorodnih vrst divjadi.

Uredba o določitvi divjadi in lovnih dob za nutrijo (*Myocastor coypus*), pižmovko (*Ondatra zibethica*) in rakunastega psa (*Nyctereutes procyonoides*), določa obdobja lovnih dob, ki za nutrijo in pižmovko traja od 1. januarja do 31. decembra, za rakunastega psa pa od 1. avgusta do 31. marca. Vrste, ki niso uvrščene med divjad je z 11. točko 77. člena Zakona o lovstvu in divjadi prepovedano loviti. Zakon o lovstvu in lovstvu v 38. členu določa, da Vlada s predpisom določi vrste prostoživečih sesalcev in ptič, ki se lovijo in so divjad ter njihove lovne dobe.

2.2.1.2. ŽUŽELKE

Edini predstavnik žuželk med invazivnimi tujerodnimi vrstami, ki zadevajo Unije, je azijski sršen (*Vespa velutina nigrithorax*). V Evropo je bil vnesen leta 2004 na območje Bordeauxa v Franciji, od koder se je začel zelo hitro širiti po vsej Evropi. Poleg Francije je prisoten tudi v Španiji, Združenem kraljestvu, na Nizozemskem, v Belgiji, Nemčiji ter v severnem delu Italije. V Sloveniji azijski sršen še ni bil zaznan, obstaja pa verjetnost, da pride k nam s spontanim širjenjem iz Italije.

V Italiji so v obdobju 2015-2018 izvajali projekt LIFE STOPVESPA, v katerem so odstranili 98% gnezd, ki so jih našli, in s tem omejili širjenje azijskega sršena. Ker pa se vrsta še vedno širi severno od Alp, bi lahko v Slovenijo prišla tudi preko severne meje (de Groot in sod., 2020).

Azijski sršen napada medonosne čebele, zato obstaja velika verjetnost, da ga bodo med prvimi opazili čebelarji. Na področju zdravstvenega varstva čebel imamo v Sloveniji vzpostavljeno mrežo javne veterinarske službe, ki deluje v okviru Nacionalnega veterinarskega inštituta na Veterinarski fakulteti. Nacionalni referenčni laboratorij (NRL) za zdravje čebel, ki je del mreže EU laboratorijev, je usposobljen tudi za prepoznavanje azijskega in orientalskega sršena (de Groot in sod., 2020). Čebelarstva zveza Slovenije v okviru Uredbe o izvajanju Programa ukrepov na področju čebelarstva v Republiki Sloveniji v letih 2020-2022 izvaja več ukrepov, med drugim tudi izobraževanja, kamor bi v prihodnje lahko vključili tudi izobraževanje o prepoznavanju azijskega sršena za čebelarje.

Zakonodaja

Specifične nacionalne zakonodaja na področju varovanja pred škodljivimi tujerodnimi žuželkami v Sloveniji nimamo; izjema so žuželke, ki so karantenski škodljivi organizmi rastlin ali škodljivci rastlin, ki so pomembne za kmetijstvo, kamor pa se azijski sršen ne uvršča.

2.2.1.3. VODNE ŽIVALI (vodne želve, ribe in raki)

Okrasna gizdavka (*Trachemys scripta*), sončni ostrž (*Lepomis gibbosus*) in psevdorazbora (*Pseudorasbora parva*) so v Sloveniji pogoste ITV.

Okrasna gizdavka je prisotna v celotni Sloveniji, večinoma v ribnikih, gramoznicah, mrtvicah, akumulacijskih jezerih, nekaterih rekah (npr. Ljubljanka, Vipava, Krka) in potokih ter v obalnih mokriščih (npr. Sečoveljske soline, Škocjanski zatok). Pogoste so predvsem v vodah blizu večjih urbanih območij (Rozman in sod., 2018). Na nekaterih območjih se okrasna gizdavka tudi potrjeno razmnožuje: Ljubljansko barje, Vipavska dolina, Obala, Prilipe – mrtvice, Šmarješke Toplice, Šentlenart - opuščeni glinokopi, Zalog - glinokop (Vamberger in sod., 2012; Standfuss in sod., 2016; Govedič & Lipovšek, 2020; Govedič in sod., 2020; Govedič in sod., 2021; ZZZS, 2021).

Psevdorazbora je po podatkih ZZRS (Mrzelj in sod., 2020) v Sloveniji prisotna v Muri, Ledavi, v spodnjem delu Save s pritoki (v okolici Brežic), spodnjem delu Savinje, Krke, Vipave z Lijakom, Dravinje, Drave, Pesnice, Sotle in Voglajne. Prisotna je tudi v drugih rekah, ribnikih, gramoznicah in

potokih. Pseudorazbora je z izjemo porečja reke Vipave večinoma razširjena v nižinskem delu države. Ob nastanku novih vodnih površin in v spremenjenih ekoloških razmerah je vrsta zaradi svojega potenciala hitre populacijske rasti kompeticijsko lahko uspešnejša v primerjavi z domorodnimi vrstami.

Sončni ostrž je splošno razširjen in pogost v toplejših vodotokih in stoječih vodah v donavskem (naseljuje potoke in reke porečij Save, Ljubljanice, Kolpe, Krke, Drave, Dravinje, Mure, Pesnice in Ščavnice, Sotle, Savinje, Voglajne, Hudinje) in jadranskem povodju (porečje Vipave in Dragonje). Naseljuje tudi stoječe vode, kot so npr. Bohinjsko jezero, Slivniško jezero, zadrževalnik Klivnik, Žovneško jezero, Velenjsko jezero, Ledavsko jezero in Šmartinsko jezero ter druge stoječe vode.

Signalni rak (*Pacifastacus leniusculus*) se je v Slovenijo razširil iz sosednje Avstrije. V reki Dravi, Muri, Ščavnici, Ledavi in Kučnici, kjer je signalni rak prisoten, je vzpostavljen monitoring. V potoku Kučnica od leta 2019 poteka aktivni izlov signalnega raka (Zavratnik in sod., 2019, Gregorc in sod., 2021). Poleg tega je v Sloveniji naturaliziran tudi trnavec (*Orconectes limosus*), kasneje preimenovan v (*Faxonius limosus*) vendar je njegova pogostost še redka. Ta vrsta je bila prvič zabeležena leta 2015, na območju gramoznic Drave. V sklopu projekta IP LIFE NATURA.SI Zavod za ribištvo Slovenije izvaja spremljanje stanja in omejuje širjenje raka trnavca z različnimi metodami. V enem primeru je bila v bližini Celja leta 2018 zabeležena namerna izpustitev močvirskega škarjarja (*Procambarus clarkii*) v naravo. Rezultati na podlagi okoljske DNK (ang. e-DNA) so potrdili potencialno prisotnost vrste na območju izpustitve, v vrše pa živi osebk niso bile ulovljeni (Mrzelj, 2021). Vrsta bi bila lahko potencialno prisotna tudi na območju Velenjskih jezer in zadrževalnika Vogršček (Govedič, 2018; Govedič, 2019). V letu 2017 je bil podan sum o vnosu enega osebka marmornatega škarjarja (*Procambarus fallax f. virginalis*) iz zasebnega akvarija v potok Bistrico v Ilirski Bistrici (pritok reke Reke). Sprožen je bil inšpekcijski postopek in večkratni pregled območja izpusta. Marmornatega škarjarja ob pregledih niso odkrili, zato domnevamo, da vrsta v naravi v Sloveniji ni prisotna. Kitajska volnoklešča rakovica (*Eriocheir sinensis*) v Sloveniji še ni bila zabeležena. Marmornati škarjar in volnokleščena rakovica pa sta prisotna v sosednjih državah. Kitajska volnoklešča rakovica (*Eriocheir sinensis*) je prisotna v Beneški laguni od koder bi se lahko spontano razširila v Slovenijo.

Vrste vodnih živali, za katere smo ocenili, da je pri njih spontano širjenje v Sloveniji pomembno, so prikazane v Tabeli 2. Navedene so vrste, ki so že prisotne v naravi v Sloveniji ali blizu meje v sosednjih državah. Pomembnost je določena na podlagi razširjenosti vrste v Sloveniji in verjetnosti spontanega širjenja iz sosednjih držav (povzeto po Rozman in sod., 2020). Višja številka pomeni večjo verjetnost širjenja v in znotraj Slovenije.

Tabela 2: Vodne živali (vodne želve, ribe in raki), za katere je pomembna pot vnosa 6.1. za Slovenijo (povzeto po Rozman in sod.; 2020, EASIN 2021; ZZRS, 2021). Legenda (Pomembnost vrste za širjenje): 1-majhna pomembnost, 2- srednja pomembnost, 3 –največja pomembnost.

Slovensko ime	Strokovno ime	Pomembnost vrste	Razširjenost v Sloveniji	Prisotnost v sosednjih državah
okrasna gizdavka (popisana sklednica)	<i>Trachemys scripta</i>	3	naturalizirana - pogosta	AT, IT, HU, HR
sončni ostrž	<i>Lepomis gibbosus</i>	3	naturalizirana - pogosta	AT, IT, HU, HR

Slovensko ime	Strokovno ime	Pomembnost vrste	Razširjenost v Sloveniji	Prisotnost v sosednjih državah
pseudorazbora	<i>Pseudorasbora parva</i>	3	naturalizirana - pogosta	AT, IT, HU, HR
signalni rak	<i>Pacifastacus leniusculus</i>	2	naturalizirana - pogosta	AT, IT, HU, HR
trnavec	<i>Orconectes limosus</i>	2	naturalizirana - redka	AT, IT, HU, HR
močvirski škarjar	<i>Procambarus clarkii</i>	1	prehodna	AT, IT, HU, HR
marmornati škarjar	<i>Procambarus fallax f. virginalis</i>	1	ni prisotna	AT, IT, HU, HR
kitajska volnoklešča rakovica	<i>Eriocheir sinensis</i>	1	ni prisotna	IT

Zakonodaja

Področje upravljanja z vodnimi vrstami, ribami in raki ureja Zakon o sladkovodnem ribištvu. V Sloveniji je bilo v preteklem obdobju zaradi različnih namenov ali nehote vloženi več tujerodnih vrst rib, tujerodne vrste rakov pa se v slovenskih vodah pojavljajo večinoma nenačrtovano ali pa so se razširile iz sosednjih držav, kot na primer signalni rak iz sosednje Avstrije.

V skladu s 5. členom Zakona o sladkovodnem ribištvu so cilji zakona preprečevanje vnosa tujerodnih ribjih vrst v celinske vode in njihovega širjenja. Z RGN se določijo predvsem ukrepi za uravnavanje številčnosti in strukture domorodnih ribolovnih vrst rib, zmanjševanje populacij tujerodnih, predvsem invazivnih vrst rib in preprečevanje njihovega širjenja.

V komercialne ribnike se lahko vlagajo gojene ribe, ki so domorodne (lokalno prisotne), in nekatere gojene tujerodne vrste rib, ki so določene v Pravilniku o prostoživečih živalskih vrstah, za katere ni treba pridobiti dovoljenja za gojitev. Med njimi ni vrst, ki zadevajo Unijo. Pri vlaganju katerekoli druge tujerodne vrste je treba pridobiti posebno dovoljenje po predpisih o ohranjanju narave. Podrobnejše pogoje v zvezi z upravljanjem ribnika in rib se določi v vodnem dovoljenju skladno z načrtom upravljanja voda, mnenji Zavoda za ribištvo Slovenije in Zavoda RS za varstvo narave.

V ribogojnicah se brez posebnega dovoljenja lahko goji domorodne, lokalno prisotne vrste rib in tujerodne, za katere po Pravilniku o prostoživečih vrstah ni treba pridobiti dovoljenja za gojitev. Za druge vrste rib je za gojitev treba pridobiti tudi dovoljenje v skladu s predpisi o varstvu narave.

Program upravljanja rib za obdobje do leta 2021 (PUR), ki je strateški program za načrtovanje ribiško gojitvenega upravljanja, med Ukrepi za varstvo in trajnostno rabo rib usmerja v uravnavanje največjega dovoljenega uplena domorodnih vrst rib, a hkrati zmanjševanje populacij tujerodnih, predvsem invazivnih vrst rib ter preprečevanje njihovega širjenja. Poleg rib je iz naravovarstvenih razlogov dovoljen tudi uplen tujerodnih vrst rakov deseteronožcev, signalnega raka (*Pacifastacus leniusculus*) in drugih tujerodnih vrst sladkovodnih rakov deseteronožcev. PUR koncesionarjem nalaga, da se v ribiško gojitvenih načrtih določi specifičnim lastnostim območja prilagojene

ribolovne režime, ki bodo zagotavljali trajnostno rabo ribolovnih virov. Možni način je regulacija posegov v populacije ribolovnih vrst rib, na primer z omejitvami načinov ribolova in količine dnevnega uplena, določanjem dovoljenih vab ter zvišano najmanjšo mero; po potrebi se določi strožje režime od splošno veljavnega, določenega s Pravilnikom o ribolovnem režimu v ribolovnih vodah; praviloma ribolovni režim »ujemi in izpusti« lahko velja le v ribolovnih revirjih, kjer tujerodnih vrst rib ni. V revirjih, kjer zaradi zaščite domorodnih vrst njihov uplen ni dovoljen, se tujerodne vrste morajo upleniti in izločiti. PUR za taka območja ribiške upravljavce revirjev usmerja, da je treba v takih primerih spremeniti definicijo ribolovnega režima »ujemi in izpusti« oziroma mora biti na ribolovni dovolilnici ribolovni režim jasno določen tako, da režim »ujemi in izpusti« velja za domorodne vrste, za tujerodne vrste pa ne. Z ribolovnim režimom v ribiškogojitvenih načrtih določita tudi obseg in način izločanja tujerodnih in zlasti invazivnih vrst rib – vračanje ujetih tujerodnih invazivnih vrst je prepovedano. Preprečiti je treba nedovoljeno porabljanje z invazivnimi in drugimi tujerodnimi ter lokalno neznačilnimi vrstami rib, razen s šarenko in krapom.

Novi ribiškogojitveni načrti so že usklajeni s Programom upravljanja rib.

2.2.1.4. VODNE RASTLINE

Spontano širjenje invazivnih tujerodnih vodnih rastlin, ki so na seznamu EU, sta v Sloveniji izvorno omogočili primarni poti njihovega vnosa, ki sta za akvarijske vrste pot *hišne živali/akvarijske vrste/terarijske vrste* (2.4), za druge vodne rastline pa pot *za okrasne namene, ki niso vrtnarstvo* (2.9). Pomembna pot vnosa v Slovenijo je tudi spontano širjenje (6.1) iz sosednjih držav (Rozman in sod., 2020). Spontano širjenje vodnih rastlin lahko poteka s pomočjo vodnega toka, ki širi semena ali dele rastlin (vrst, ki se vegetativno razmnožujejo) dolvodno. Vegetativno razmnoževanje vrsti omogoča hitro širjenje, saj se nova rastlina lahko razvije že iz majhnega koščka rastline. Manj verjetno je spontano širjenje med različnimi vodnimi telesi, razen s pomočjo večjih vodnih ptic (gosi in labodov), ki lahko na svojih nogah prenesejo dele rastlin iz enega v drugo vodno telo. Vodne rastline se lahko spontano širijo po vodotokih predvsem iz Avstrije in Madžarske, težje pa iz Hrvaške in Italije, saj je spontano širjenje po toku navzgor malo verjetno.

V Sloveniji sta bili do sedaj zabeleženi dve invazivni tujerodni vodni rastlini, ki sta na seznamu EU, in sicer ameriški lizihiton (*Lysichiton americanus*) in zahodna račja zel (*Elodea nuttallii*).

Ameriški lizihiton je bil prvič zabeležen leta 2017 v Krajiškem parku Ljubljansko barje. Rastline, ki rastejo ob vodotoku, se lahko na daljše razdalje širijo s semeni s pomočjo vodotoka. Na lokaciji so bili prisotni trije osebki, ki so bili z ukrepi za hitro odstranitev leta 2019 uspešno odstranjeni. Na območju se izvaja monitoring (MOP, 2019). Prisotnost ameriškega lizihitona je znana tudi v Arboretumu Volčji potok.

Zahodna račja zel je bila v Sloveniji prvič zabeležena leta 2007 na reki Dravi in v Ledavi (Kyráli, 2007). Danes je ta ITV pogosta v akumulacijskih jezerih v reki Dravi, zabeležena pa je bila tudi v nekaterih drugih vodnih telesih. V letošnjem letu je bila na novo zabeležena lokacija na Savi, v akumulacijskem jezeru pri Brestanici (MOP, 2021), ter opravljen začetni monitoring na reki Krki, kjer vrsta ni bila najdena. Za to ITV sta Dolenc in Rozman (2021) pripravili tudi Strokovne podlage za obvladovanje močno razširjenih invazivnih tujerodnih vrst za vrsto zahodna račja zel (*Elodea nuttallii*). Spontano

širjenje te vrste dolvodno je zelo verjetno, saj se razmnožuje vegetativno z deli rastlin. Njena ustalitev pa je odvisna od ustreznosti habitata, ki omogoča vrsti, da se lahko razraste. Zaradi preprečevanja širjenja zahodne račje zeli je v primeru izvajanja odstranjevanja potrebna uporaba zaščitnih mrež ter odstranitve vseh delov rastlin iz vode.

ITV vodnih rastlin, ki sta bili zabeleženi v Avstriji, sta raznolistni rmanec (*Myriophyllum heterophyllum*) in veliki plavček (*Salvinia molesta*). Za velikega plavčka po Rozman in sod. (2020) spontano širjenje (6.1) kot pot vnosa za Slovenijo ni pomembna. Raznolistni rmanec v Sloveniji v naravi še ni bil zabeležen. Ker pa je vrsta prisotna v rekah Mura in Drava v Avstriji, obstaja možnost, da se s spontanim širjenjem razširi tudi v Slovenijo.

Vrste vodnih rastlin, za katere smo ocenili, da je spontano širjenje v Sloveniji pomembna pot vnosa in širjenja, so prikazane v Tabeli 3. Navedene so vrste, ki so že prisotne v naravi v Sloveniji ali blizu meje v sosednjih državah. Pomembnost je določena na podlagi razširjenosti vrste v Sloveniji in verjetnosti spontanega širjenja iz sosednjih držav (povzeto po Rozman in sod., 2020). Višja številka pomeni večjo verjetnost širjenja v in znotraj Slovenije.

Tabela 3: Vodne rastline, za katere je pomembna pot vnosa 6.1 za Slovenijo

(povzeto po Rozman in sod., 2020; EASIN, 2021). Legenda (Pomembnost vrste za širjenje): 1- majhna pomembnost, 2- srednja pomembnost.

Slovensko ime	Strokovno ime	Pomembnost vrste	Razširjenost v Sloveniji	Prisotnost v sosednjih državah
zahodna račja zel	<i>Elodea nuttallii</i>	2	naturalizirana - redko	AT, IT, HU, HR
raznolistni rmanec	<i>Myriophyllum heterophyllum</i>	1	ni prisotna	AT, HU
ameriški lizihiton	<i>Lysichiton americanus</i>	1	naturaliziran – redko; odstranjen	AT

Zakonodaja

Na področju vodnih rastlin se smiselno uporablja Zakon o ohranjanju narave, ki v 17. členu prepoveduje naseljevanje rastlin in živali tujerodnih prostoživečih vrst. Vodne rastline trenutno niso vključene v noben sektor.

2.2.1.5. KOPENSKE RASTLINE

Večina kopenskih rastlin, ki so na Seznamu EU in so pri nas splošno razširjene (žlezava nedotika - *Impatiens glandulifera*, veliki pajesen - *Ailanthus altissima* in sirska svilnica - *Asclepias syriaca*), je v Slovenijo prišla po drugih poteh vnosa – bodisi s kmetijstvom, tj. čebelarstvom (pot vnosa 2.1.) ali za okrasne namene, ki niso vrtnarstvo (pot vnosa 2.9.). Razširjanje teh vrst na nove lokacije pa v veliki meri poteka z naravno razpršitvijo.

Pri tem glavno vlogo prenosa igrata voda in veter, pri žlezavi nedotiki pa tudi eksplozivno odpiranje plodov. Migratorne živali pri prenosu ocenjujemo kot manj pomembne, vendar pa prenos z njimi ni izključen.

Tudi zemljišča z opuščeno rabo in prisotnimi ITV lahko predstavljajo velik vir semen za širšo okolico.

Zaradi prepovedi prodaje in pogostosti v naravi se žlezava nedotika na prvotnih lokacijah pojavlja le kot ostanek nekdanjega gojenja, se pa uspešno širi z naravno disperzijo – vodo, eksplozivnim razširjanjem semen in morda tudi z živalmi (mravljami). Podobno velja za veliki pajesen – novih načrtnih zasaditev ni, vendar pa v mnogih naseljih še ostajajo stara drevesa, ki so pogosto ženskega spola in zato vir semen za razširjanje z vetrom v okoliško naravo. Sirska svilnica zaradi svojih zanimivih plodov kljub obveščanju javnosti še vedno ostaja okrasna rastlina na nekaterih vrtovih, prav tako jo po podatkih kmetijsko svetovalne službe zaradi poznega cvetenja in obilnega medenja še vedno načrtno sadijo nekateri čebelarji. Vedno pogostejša so tudi njena opažanja v naravi, od koder se naprej širi z vetrom ali vodnim tokom (npr. ob Gradiškem jezeru).

Za vnos invazivnih tujerodnih rastlin z vodo je v Sloveniji odločilnega pomena povezanost rečnih sistemov s sosednjimi državami. Za vnos novih tujerodnih vrst so najnevarnejše reke, ki v Slovenijo pritečejo iz druge države (Drava, Mura) in lahko s sabo na večje razdalje prinesejo tudi reproduktivne dele invazivnih vrst rastlin. Tako obstaja nevarnost novega vnosa orjaškega dežena (*Heracleum mantegazzianum*) iz Avstrije, ki je bil ob Muri v Sloveniji že opažen in uspešno odstranjen. V neposredni bližini Slovenije (Italija, Madžarska) se pojavlja japonski hmelj (*Humulus scandens*), ki pa v Sloveniji še ni bil evidentiran. Temu verjetno botruje tudi slaba povezanost vodnih sistemov teh dveh držav s Slovenijo, zato je vnos te rastline, značilne sicer za vodna okolja, po tej poti malo verjeten. De Groot in sod. (2017) sicer navajajo možnost vnosa s poplavnimi vodami in potencialno širjenje z Madžarske. Podobno je zaradi slabe povezanosti vodnih sistemov spontano širjenje kudzuja (*Pueraria lobata*), ki je zabeležen v Italiji, po tej poti malo verjetno. Pri nas sta sicer že znani dve lokaciji s prisotnim kudzujem, in sicer v Dekanih, med reko Rižano in enim izmed njenih kanalov, od koder pa bi se lahko naprej razširil z vodo po naravni poti, in v Strunjanu, kjer je spontano širjenje na večje razdalje manj verjetno.

Nebinovka vzhodni bakarisa (*Baccharis halimifolia*) bi lahko v Slovenijo prišla iz Italije s pomočjo vetra, ki plodove razširja na velike razdalje.

Vrste kopenskih rastlin, za katere smo ocenili, da je spontano širjenje kot pot vnosa in širjenja zanje v Sloveniji pomembna, so prikazane v Tabeli 4. Navedene so vrste, ki so že prisotne v naravi v Sloveniji ali blizu meje v sosednjih državah. Pomembnost je določena na podlagi razširjenosti vrste v Sloveniji in verjetnosti spontanega širjenja iz sosednjih držav (povzeto po Rozman in sod., 2020). Višja številka pomeni večjo verjetnost širjenja v in znotraj Slovenije.

Tabela 4: Kopenske vrste rastlin, za katere je pomembna pot vnosa 6.1. za Slovenijo

(povzeto po Rozman in sod., 2020; EASIN, 2021; Kyráli in sod., 2021). Legenda (Pomembnost vrste za širjenje): 1- majhna pomembnost, 2- srednja pomembnost, 3 – največja pomembnost.

Slovensko ime	Latinsko ime	Pomembnost vrste	Razširjenost v Sloveniji	Prisotnost v sosednjih državah	Način razširjanja
veliki pajesen	<i>Ailanthus altissima</i>	3	Da – močno razširjen	AT, IT, HU, HR	Z vodo, z vetrom, antropohorija.
sirska svilnica	<i>Asclepias syriaca</i>	2	Posamične lokacije, št. opažanj se povečuje	AT, IT, HU, HR	Z vodo, z vetrom, antropohorija

Slovensko ime	Latinsko ime	Pomembnost vrste	Razširjenost v Sloveniji	Prisotnost v sosednjih državah	Način razširjanja
vzhodni bakaris	<i>Baccharis halimifolia</i>	1	Ne	IT	Z vodo, z vetrom, antropohorija.
orjaški dežen	<i>Heraclium mantegazzianum</i>	2	Da – posamične lokacije	AT, IT, HU, HR	Z vodo, z vetrom, zoohorija, antropohorija
japonski hmelj, enoletni hmelj	<i>Humulus scandens</i>	1	Ne, vendar je bila prodaja v preteklosti	AT, IT, HU, HR	Z vodo, antropohorija
žlezava nedotika	<i>Impatiens glandulifera</i>	3	Da – močno razširjena	AT, IT, HU, HR	Z vodo. zoohorija, antropohorija
kudzu	<i>Pueraria lobata</i>	1	Da – dve lokaciji, na obeh se izvaja odstranjevanje	IT, HR	Z vodo, zoohorija, antropohorija

Zakonodaja

Zakon o ohranjanju narave v 4. točki 24. člena določa, da vlada predpiše podrobnejši način varstva rastlinskih ali živalskih vrst ter varstvo drugih vrst živih organizmov in pri tem uredi postopek odvzema rastlin ali živali tujerodnih vrst, ki ogrožajo domorodne vrste, in ravnanja v zvezi z omejevanjem in preprečevanjem širjenja ter zmanjševanjem in preprečevanjem negativnega vpliva tujerodnih vrst na naravo, zlasti invazivnih vrst.

Pravna podlaga za obvladovanje ITV je v nekaterih aktih o zavarovanju. V 1. odstavku 8. člena Uredbe o Naravnem rezervatu Škocjanski zatok piše, da se okoli naravnega rezervata, zlasti na območju levega razbremenilnika reke Rižane, Koprskega zaliva in urbaniziranih površin neposredno ob naravnem rezervatu posegi, dejavnosti in ravnanje, ki lahko neugodno vplivajo na naravni rezervat zaradi onesnaževanja, spreminjanja količin ali temperature vode, spreminjanja dotoka ter hidroloških in biokemičnih parametrov morske vode, hrupa, osvetljevanja, posledic vnosa tujerodnih rastlin in tujerodnih ali hišnih živali, izpodrivanja dna lagune in drugih neugodnih posledic, izvajajo tako, da vpliva ni ali je čim manjši. V 8. točki prvega odstavka 12. člena piše, da je ena izmed nalog upravljavca, da upravlja habitatne tipe in habitate vrst z uravnavanjem zaraslosti vegetacije in vodnih režimov, odstranjevanjem tujerodnih vrst in drugimi aktivnostmi.

2.2.2. Za okrasne namene, ki niso vrtnarstvo (podkategorija 2.9)

V preteklosti so se v Sloveniji kot okrasne prodajale naslednje vrste rastlin s Seznamom EU: veliki pajesen (*Ailanthus altissima*), sirska svilnica (*Asclepias syriaca*), čilenska gunera (*Gunnera tinctoria*), orjaški dežen (*Heraclium mantegazzianum*), japonski hmelj (*Humulus scandens*), žlezava nedotika (*Impatiens glandulifera*), rdečelistna ščetinasta perjanka (*Pennisetum setaceum*) in kudzu (*Pueraria lobata*) (Rozman in sod., 2020).

Te vrste se lahko še vedno pojavljajo v okolici opuščenih ali obstoječih vrtnarij, ki so jih prodajale v preteklosti. Tako se je na območju nekdanje opuščene vrtnarije pojavil kudzu pri Dekanih (Kermavnar in sod., 2018). Za druge vrste zaenkrat ni podatkov, je pa v načrtu popis tujerodnih vrst v okolici opuščenih vrtnarij in drevesnic.

De Groot in sod. (2017) za orjaški, perzijski in sosnovskijev dežen kot glavno pot vnosa v Slovenijo navajajo pobeg z vrtov, saj se včasih gojijo kot okrasne trajnice v parkih. Pobeg z vrtov predvidevajo kot možno pot tudi za vnos japonskega hmelja.

Veliki pajesen in sirska svilnica ponekod ostajata vrsti zasebnih vrtov. Veliki pajesen je bil v preteklosti pogosto zasajen na javnih zelenih površinah, od koder vsa drevesa še niso odstranjena, zato se s semeni širi v (pol)naravno okolje. Sirske svilnice na javne površine ne sadijo več, je pa zaradi papagajčkom podobnih plodov kljub ozaveščanju še vedno priljubljena vrsta pri nekaterih ljudeh. Društvo raznolikost (botanični vrt in mini zoo) je po ceni 1,5 eur za 10 semen na spletni strani prodajalo seme sirske svilnice (7. 9. 2021); na kršitev so bili opozorjeni pisno in ustno. Obljubili so umik ponudbe s spletne strani in pojasnili, da gre za star katalog ter da teh semen ne prodajajo več, ker vedo, da je vrsta invazivna. Na Facebooku je v skupini Vrtničarji veliko število ljudi še do leta 2020 izrazilo željo po semenih, na opozorila nekaterih o invazivnosti vrste so se mnogi odzvali z nestrinjanjem. V letu 2021 ni bilo objav na to temo.

Izmenjava semen in sadik okrasnih invazivnih vrst se izvaja tudi po različnih forumih in klepetalnicah. Tako ob brskanju po Facebooku ugotovimo, da nekateri še vedno gojijo žlezavo nedotiko (skupina Zeliščarji) in veliki pajesen (skupina Vrtničarji). Velika večina uporabnikov sicer opozarja na invazivnost teh dveh vrst in svetuje odstranitev, posamezniki pa so z rastlinami zadovoljni, zato jih na svojih zemljiščih ohranjajo, ali pa želijo dobiti seme. Na forumu Rastline.com nek uporabnik leta 2008 piše: "Kot dodatek pri nakupu nečesa drugega sem dobil seme, na katerem piše kudzu." (<http://www.rastline.com/forum/vzpenjalke-f24/kudzu-t6370.html>). Na istem forumu še nekateri drugi pišejo o nabavi semen in zasaditvi, leto 2008 (<http://www.rastline.com/forum/vzpenjalke-f24/pueraria-lobata-kudzu-wein-t5952.html>). Podrobno iskanje po različnih skupinah, namenjenih okrasnim rastlinam, bi z veliko verjetnostjo prineslo še več takih rezultatov, tudi za druge vrste na Seznamu EU. Uporabniki se bolj zavedajo problematičnosti vrst, ki so v naravi že splošno razširjene in pri katerih so se o njihovi invazivnosti prepričali »na lastne oči«.

Poseben problem predstavlja tudi možnost nakupa semen vrst s Seznamu EU po spletu iz tujine, predvsem iz tretjih držav, kjer je prodaja slabo nadzorovana ali pa vrste morda niso problematične oziroma so celo avtohtone. Tako lahko npr. kupimo kudzu na spletni strani z neznane lokacije (<http://www.seedvendor.com/20-seeds-pueraria-lobata-kudzu-see20.html>), čilensko gunero iz Nemčije (http://www.sunshine-seeds.de/product_info.php?products_id=36909&language=en), rdečelistno ščetinasto perjanko iz Anglije (<https://justseed.com/products/fg104853>), semena kitajskega lojevca na e-Bayu (https://www.ebay.com/itm/Chinese-Tallow-Popcorn-Tree-Triadica-Sebifera-Fast-Growing-Tree-Seeds-/251291799434?_ul=IL) itd.

Zaradi bližine držav, v katerih se že pojavljajo vrbovolistna akacija (*Acacia saligna*) (Hrvaška), vzhodni bakarar (*Baccharis halimifolia*) (Italija), japonski hmelj (Italija, Madžarska), rdečelistna

ščetinasta perjanka (Italija) in kudzu (Italija), obstaja nevarnost, da bi jih kot zanimivo okrasno vrsto navdušenci s svojih potovanj prinesli na svoje vrtove.

ITV kopenskih rastlin, za katere smo ocenili, da je pot vnosa 2.9 v Sloveniji pomembna, so prikazane v Tabeli 5, ITV vodnih rastlin pa v Tabeli 6. Navedene so vrste, ki so že prisotne v naravi v Sloveniji ali blizu meje v sosednjih državah. Pomembnost je določena na podlagi razširjenosti vrste v Sloveniji in verjetnosti spontanega širjenja iz sosednjih držav (povzeto po Rozman in sod., 2020). Višja številka pomeni večjo verjetnost širjenja v in znotraj Slovenije.

Tabela 5: Kopenske vrste rastlin, za katere je pomembna pot vnosa 2.9. za Slovenijo

(povzeto po Rozman in sod., 2020; EASIN, 2021; Kyrali in sod., 2021). Legenda (Pomembnost vrste za širjenje): 1- majhna pomembnost, 2- srednja pomembnost, 3 – največja pomembnost.

Slovensko ime	Latinsko ime	Pomembnost vrste	Razširjenost v Sloveniji	Prisotnost v sosednjih državah	Način razširjanja
vrbolistna akacija	<i>Acacia saligna</i>	1	ne	IT, HR	Spontano širjenje čez meje (z vetrom, vodo, pticami)
veliki pajesen	<i>Ailanthus altissima</i>	3	Da – močno razširjen	AT, IT, HU, HR	Z vodo, z vetrom.
sirska svilnica	<i>Asclepias syriaca</i>	2	Posamične lokacije, št. opažanj se povečuje	AT, IT, HU, HR	Z vodo, z vetrom.
vzhodni bakaris	<i>Baccharis halimifolia</i>	1	Ne	IT	Z vetrom.
čilenska gunera	<i>Gunnera tinctoria</i>	1	Ne, vendar je bila prodaja v preteklosti	ne	Z vetrom.
orjaški dežen	<i>Heracleum mantegazzianum</i>	2	Da – posamične lokacije	AT, IT, HU, HR	Z vodo.
japonski hmelj, enoletni hmelj	<i>Humulus scandens</i>	1	Ne, vendar je bila prodaja v preteklosti	AT, IT, HU, HR	Z vodo.
žlezava nedotika	<i>Impatiens glandulifera</i>	3	Da – močno razširjena	AT, IT, HU, HR	Z vodo.
rdečelistna ščetinasta perjanka	<i>Pennisetum setaceum</i>	2	Ne, vendar je bila prodaja v preteklosti	IT	Semena se širijo z vodo, vetrom, živalmi in vozili, pogosto ob rekah in cestah.
kudzu	<i>Pueraria lobata</i>	1	Da – dve lokaciji, na obeh se izvaja odstranjevanje	IT, HR	Z vodo.
kitajski lojavec	<i>Triadica sebifera</i>	1	Ne	IT	Seme s pticami in vodo. Razmnoževanje tudi s pritlikami oz. njihovimi delčki.

Tabela 6: Vodne vrste rastlin, za katere je pomembna pot vnosa 2.9. za Slovenijo

(povzeto po Rozman in sod., 2020; EASIN 2021). Legenda (Pomembnost vrste za širjenje): 0 – ni pomembna, 1- majhna pomembnost.

Slovensko ime	Strokovno ime	Pomembnost vrste	Razširjenost v Sloveniji	Prisotnost v sosednjih državah
¹ aligatorska alternantera	<i>Alternanthera philoxeroides</i>	0	ni prisotna	IT
vodna hijacinta	<i>Eichhornia crassipes</i>	1	ni prisotna	IT, HU
velikocvetna ludvigia	<i>Ludwigia grandiflora</i>	1	ni prisotna	IT, HU
plazeča ludvigija	<i>Ludwigia peploides</i>	1	ni prisotna	IT, HR
² ameriški lizihiton	<i>Lysichiton americanus</i>	1	naturaliziran - redko	AT
brazilski rmanec	<i>Myriophyllum aquaticum</i>	1	ni prisotna	IT, HU
raznolistni rmanec	<i>Myriophyllum heterophyllum</i>	1	ni prisotna	AT, HU
veliki plavček	<i>Salvinia molesta</i>	1	ni prisotna	AT, IT, HU

¹ Vrsta je sicer prisotna v Italiji, vendar ne v bližini meje. Zaenkrat ne predvidevamo, da bi se v času veljavnosti akcijskega načrta vrsta razširila v Slovenijo.

² V Sloveniji je bila vrsta najdena in odstranjena leta 2019.

Zakonodaja

V skladu s 17. členom Zakona o ohranjanju narave je naseljevanje rastlin in živali tujerodnih prostoživečih vrst, kot so definirane v zakonu, prepovedano. Naselitev lahko izjemoma dovoli ministrstvo, če se v postopku presoje tveganja za naravo ugotovi, da poseg ne bo ogrozil naravnega ravnovesja ali sestavin biotske raznovrstnosti. Gojenje invazivnih tujerodnih vrst, ki zadevajo Unijo, je skladno z Uredbo (EU) 1143/2014 prepovedano.

17. in 18. člen ZON omejujeta naseljevanje in doseljevanje tujerodnih rastlinskih in živalskih vrst. Pri tem termin naselitev pomeni vnos rastlin ali živali v ekosistem, v katerem rastline ali živali te vrste niso bile nikoli prisotne. Naselitev je lahko izvedena z namenom, da rastline ali živali v novem ekosistemu živijo, ali je nezavedna in je posledica človekovega malomarnega ravnanja (9. točka 11. člena). Doselitev pomeni vnos rastlin ali živali v ekosistem, v katerem rastline ali živali te vrste že živijo (2. točka 11. člena). Naseljevanje rastlin ali živali tujerodnih vrst je prepovedano (1. točka 17. člena). Ne glede na to lahko ministrstvo izjemoma dovoli naselitev rastlin ali živali tujerodnih vrst, če se v postopku presoje tveganja za naravo ugotovi, da poseg v naravo ne bo ogrozil naravnega ravnovesja ali sestavin biotske raznovrstnosti. (2. točka 17. člena). Naseljevanje živali tujerodnih vrst, ki jih je dovoljeno loviti, in rastlin, ki se uporabljajo pri opravljanju kmetijske in gozdarske dejavnosti, dovoli pristojno ministrstvo s soglasjem ministrstva ob pogoju iz prejšnjega odstavka (3. točka 17. člena). 18. člen v prvi do šesti točki določa, da mora biti doseljevanje rastlin ali živali tujerodnih vrst spremljano in nadzorovano; da mora fizična ali pravna oseba obvestiti ministrstvo o nameravani doselitvi rastlin ali živali tujerodnih vrst; da mora vlogi predlagatelj priložiti tudi ugotovitve izvedenega postopka presoje tveganja za naravo; da se odločba, s katero se doselitev prepove, izda na podlagi izvedenega postopka presoje tveganja za naravo. Če ministrstvo v 30 dneh

od prejema popolne vloge o zahtevi ne odloči, se šteje, da z doselitvijo ne soglaša; da se za doseljevanje rastlin, ki se uporabljajo pri opravljanju kmetijske in gozdarske dejavnosti, določbe tega člena ne uporabljajo. Ob neupoštevanju 17. in 18. člena so določene globe za morebitno naselitev in doselitev tujerodnih vrst (160. 1 in 161. člen).

Z aktom o zavarovanju širšega zavarovanega območja se na zavarovanem območju glede na vrsto širšega zavarovanega območja lahko prepove, omeji ali drugače uredi prepoved vnašanja rastlin ali živali tujerodnih vrst (21. točka 68. člena ZON).

Prepoved vnosa, nadzor nad območjem in dolžnost odstranjevanja invazivnih tujerodnih vrst so na nekaterih zavarovanih območjih z upravljavcem določene že v ustanovitvenih dokumentih, v programih upravljanja ali letnih načrtih dela.

V peti točki 2. odstavka Zakona o Triglavskem narodnem parku piše, da je na območju narodnega parka prepovedano naseljevati ali gojiti rastline ali živali tujerodnih prostoživečih vrst. Naselitev ali gojitev rastlin ali živali tujerodnih vrst za pravne osebe šteje kot hujša kršitev, za katero je predvidena globa (4. točka 1. odstavka 62. člena).

V Načrtu upravljanja Triglavskega narodnega parka piše, da imajo velik vpliv na živo naravo invazivne tujerodne rastline, predvsem na brežinah vodotokov in jezer, kjer z gostimi sestoji izpodrivajo domorodno rastlinstvo. Pri tem sta navedeni tudi vrsti japonski dresnik (*Fallopia japonica*) in žlezava nedotika (*Impatiens glandulifera*). Namerne naselitve invazivnih tujerodnih vrst so ena izmed glavnih pritiskov in groženj ciljem parka, saj imajo lahko uničujoče in nepovratne posledice za biotsko raznovrstnost, npr. ribe, ki so bile namerno naseljene v izolirana gorska jezera in vodotoke, naselitev nekaterih sesalcev, načrtno zasmrečevanje gozdnih planot. Kot enega izmed upravljaljskih ciljev za področje A – ohranjanje narave, načrt upravljanja vključuje izvajanje skupne zakonodaje EU o preprečevanju in obvladovanju vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst ter pripravo akcijskega načrta za njeno izvajanje. Poleg priprave akcijskega načrta za izvedbo uredbe se predvideva tudi izvajanje akcijskega načrta za divjad in ribe, vključitev ciljev in ukrepov v sektorske načrte, pa tudi monitoring v parku.

Odlok o Krajinskem parku Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib v 9. točki 2. odstavka 10. člena navaja, da v krajinskem parku ni dovoljeno naseljevati in doseljevati rastlin tujerodnih vrst na kmetijska in gozdna zemljišča, razen doseljevati tujerodne rastline, ki niso invazivne, na Jesenkovo pot s predhodnim soglasjem ZRSVN. V 4. točki 19. člena odloka je navedeno, da se za doseganje varstvenih ciljev krajinskega parka v krajinskem parku izvaja naravovarstveno nalogo preprečevanje širjenja in odstranjevanje tujerodnih, še zlasti invazivnih rastlinskih in živalskih vrst.

Odlok o Krajinskem parku Debeli rtič v 14. točki 2. odstavka 11. člena navaja, da v krajinskem parku ni dovoljeno vnašanje tujerodnih oziroma invazivnih vrst rastlin in živali.

V 8. točki 2. odstavka 12. člena Odloka o Krajinskem parku Pivška presihajoča jezera piše, da v varstvenem območju jezer ni dovoljeno naseljevati in gojiti rastlin tujerodnih vrst.

V Uredbi o Krajinskem parku Radensko polje piše, da v drugem varstvenem območju ni dovoljeno naseljevati in gojiti živali in rastlin tujerodnih vrst (9. točka prvega odstavka 12. člena)

V 3. členu Uredbe o Krajinskem parku Sečoveljske soline piše, da je v parku prepovedano izvajati posege, opravljati dejavnosti ali ravnati na način, ki bi lahko škodljivo vplival na naravne vrednote in biotsko raznovrstnost v parku in spreminjal ali ogrožal njegovo ekološko, biotsko ali krajinsko vrednost, med drugim še zlasti vnašati rastline ali živali tujerodnih vrst (9. točka).

2.2.3. Hišne živali/akvarijske vrste/terarijske vrste (podkategorija 2.4)

Dolenc in Jamnik (2009) navajata, da se ponudba v slovenskih trgovinah z malimi živalmi in vrtnih centrih povečuje. Poleg tega izmenjava različnih vodnih organizmov poteka tudi znotraj vivarističnih skupnosti. Vsesplošno posedovanje neke vrste, ki je potencialno invazivna, zaradi namernih izpustov ali pobegov lahko povzroči širjenje te vrste v naravno okolje. Čeprav relativno majhno število ljubiteljskih gojiteljev izpušča gojene vrste v naravo, je trgovina z živalmi, še posebej s komercialno zanimivimi vrstami, dovolj široka naselitvena pot, da omogoča posamična lokalna širjenja, pri čemer ima pomembno vlogo tudi spontano širjenje.

Vodne rastline so vključene v to kategorijo poti vnosa, ker akvarijska prodaja vključuje tako živalske kot rastlinske vrste (IUCN, 2017). Velik problem na področju prodaje vodnih rastlin je, da trgovci pogosto uporabljajo napačna, neustrezna imena, trgovska imena ali sinonime (Dolenc in Jamnik, 2009). Vodne rastline se večinoma razmnožujejo vegetativno in že iz majhnega koščka lahko zraste nova rastlina. Nekatere akvarijske vrste rastlin so nezahtevne za gojenje, zaradi hitre rasti pa se lahko prekomerno razrastejo, kar lahko hitro vodi k namernemu izpustu v naravo. Nekateri posamezniki, ki pogosto niso akvaristi, pa zaradi namena komercialnega trženja celo naselijo določene vrste rastlin v kakšen skrit naraven kotiček, kjer jih gojijo čez poletje (Dolenc in Jamnik, 2009).

V Sloveniji je bil v preteklosti zabeležen primer, ko so živega signalnega raka (*Pacifastacus leniusculus*), primešanega ozkoškarjencem (*Astacus leptodactylus*), prodajali v eni izmed trgovin (ribarnici). Šlo je za rake, ki so bili ulovljeni v naravi, kjer je prisotnih več vrst. Marmornati škarjar (*Procambarus fallax f. virginalis*) se je v preteklosti pogosto prodajal v akvarističnih trgovinah, ter po spletu (zasebni rejci). Danes je prodaja in gojenje teh rakov prepovedana, vendar kljub temu obstaja možnost, da je ta vrsta rakov še prisotna v kakšnem zasebnem akvariju (Mrzelj in sod., 2020).

V skladu z zakonom o poštnih pošiljkah in konvencijo se v poštnih pošiljkah lahko pošiljajo čebele, sviloprejkje, pijavke. Lahko pa je že iz same pošiljke razvidno, da je v njej živa žival in v tem primeru Pošta Slovenije kontaktira veterinarsko inšpekcijo.

Od vseh ITV, za katere je pomembna ta pot vnosa, sta v Sloveniji v naravi pogosti vrsti le okrasna gizdavka (*Trachemys scripta*) in sončni ostrž (*Lepomis gibbosus*) ter ena vrsta, ki je naturalizirana, vendar še manj pogosta, in sicer vodna rastlina zahodna račja zel (*Elodea nuttallii*). V vseh štirih sosednjih državah je prisotna kodrasta vodna zel (*Lagarosiphon major*), ki v Sloveniji še ni bila zabeležena. Vodno hijacinto (*Eichhornia crassipes*) so pred uvrstitvijo na EU seznam pogosto prodajali v vrtnih centrih in zootrgovinah kot rastlino za ribnike. Kljub temu, da gre za tropsko

rastlino, bi pri nas lahko uspevala v naravi v toplih izvirih in ponekod na Primorskem (Kus Veenvliet, 2016). Pri vrstah, ki se prodajajo kot akvarijske rastline, obstaja verjetnost zamenjav med vrstami zaradi napačne identifikacije vrst, ker so si nekatere vrste med seboj zelo podobne (npr. vrste iz rodov *Elodea*, *Hydrilla* in *Egeria*). Južnoameriški koati v naravi v Sloveniji še ni prisoten, prav tako ne v nobeni od sosednjih držav. Je pa vrsta v Sloveniji prisotna kot hišni ljubljencek, kar potrjuje tudi spletni oglas iz leta 2019 na enem od največjih spletnih oglasnih portalov (<https://www.bolha.com/zivali-ostalo/nosati-medvedek-par-oglas-970032>). Vse ostale vrste so prisotne v vsaj eni od sosednjih držav (Tabela 7).

Vrste ITV, za katere smo ocenili, da je pot vnosa 2.4 v Sloveniji pomembna, so prikazane v Tabeli 7. Navedene so vrste, ki so že prisotne v naravi v Sloveniji ali blizu meje v sosednjih državah. Pomembnost je določena na podlagi razširjenosti vrste v Sloveniji in verjetnosti spontanega širjenja iz sosednjih držav (povzeto po Rozman in sod., 2020). Višja številka pomeni večjo verjetnost širjenja v in znotraj Slovenije.

Tabela 7: ITV, za katere je pomembna pot vnosa 2.4. za Slovenijo

(povzeto po Rozman in sod., 2020; EASIN 2021; ZZRS, 2021). Legenda (Pomembnost vrste za širjenje): 0 – ni pomembna, 1- majhna pomembnost, 2- srednja pomembnost, 3 – največja pomembnost.

Slovensko ime	Strokovno ime	*Pomembnost vrste	Razširjenost v Sloveniji	Prisotnost v sosednjih državah
Pallasova veeverica lepotka	<i>Callosciurus erythraeus</i>	1	ni prisotna	IT
južnoameriški koati	<i>Nasua nasua</i>	1	ni prisotna v naravi/ je še vedno hišna žival	/
rakun	<i>Procyon lotor</i>	1	prehodna	IT, AT, HU
siva veeverica	<i>Sciurus carolinensis</i>	1	ni prisotna	IT
sibirski bunduruk	<i>Tamias sibiricus</i>	1	ni prisotna	IT
okrasna gizdavka (popisana sklednica)	<i>Trachemys scripta</i>	3	naturalizirana - pogosta	AT, IT, HU, HR
volovska žaba	<i>Lithobates catesbeianus</i>	1	ni prisotna	IT
¹ kitajska sladkovodna dremavka	<i>Perccottus glenii</i>	0	ni prisotna	HU, HR
sončni ostrž	<i>Lepomis gibbosus</i>	3	naturalizirana - pogosta	AT, IT, HU, HR
močvirski škarjar	<i>Procambarus clarkii</i>	1	prehodna	AT, IT, HU, HR
marmornati škarjar	<i>Procambarus fallax f. virginialis</i>	1	ni prisotna	AT, IT, HU, HR
¹ aligatorska alternantera	<i>Alternanthera philoxeroides</i>	0	ni prisotna	IT
zelena kabomba	<i>Cabomba caroliniana</i>	1	ni prisotna	HR, HU
zahodna račja zel	<i>Elodea nuttallii</i>	2	naturalizirana - redko	AT, IT, HU, HR
senegalska čajna rastlina	<i>Gymnocoronis spilanthoides</i>	1	ni prisotna	IT, HU

Slovensko ime	Strokovno ime	*Pomembnost vrste	Razširjenost v Sloveniji	Prisotnost v sosednjih državah
¹ plavajoči popnjak	<i>Hydrocotyle ranunculoides</i>	0	ni prisotna	IT, HU
kodrasta vodna zel	<i>Lagarosiphon major</i>	1	ni prisotna	AT, IT, HU, HR
brazilski rmanec	<i>Myriophyllum aquaticum</i>	1	ni prisotna	IT, HU
raznolistni rmanec	<i>Myriophyllum heterophyllum</i>	1	ni prisotna	AT, HU
veliki plavček	<i>Salvinia molesta</i>	1	ni prisotna	AT, IT, HU

¹Vrsta je sicer prisotna v sosednjih državah, vendar ne v bližini meje. Zaenkrat ne predvidevamo, da bi se v času veljavnosti akcijskega načrta vrsta razširila v Slovenijo.

Zakonodaja

Spuščanje tujerodnih vrst v naravo ter zapustitev hišnih živali je v Sloveniji pravno urejena z Zakonom o ohranjanju narave (ZON) in Zakonom o zaščiti živali, ki je bil spremenjen leta 2021.

Med ukrepe varstva prostoživečih domorodnih vrst, ki jih določa ZON, uvrščamo med drugim tudi:

- nadzorovanje doseljavanja in naseljevanja živali tujerodnih vrst v naravo,
- obveznost označitve živali v ujetništvu (velja za gojene živali),
- obveznost pridobitve dovoljenja za gojitev živali, za izvoz, uvoz ali tranzit živali,
- obveznost izvedbe postopka presoje tveganja za naravo s katerim se ugotovi, da poseg v naravo ne bo ogrozil biotske raznovrstnosti.

V skladu s 17. členom ZON je v Sloveniji prepovedano naseljevanje tujerodnih rastlin ali živali v naravo. Naselitev je v zakonu definirana kot »vnos rastlin ali živali v ekosistem, v katerem rastline ali živali te vrste niso bile nikoli prisotne. Naselitev je lahko izvedena z namenom, da rastline ali živali v novem ekosistemu živijo, ali je nezavedna in je posledica človekovega malomarnega ravnanja, npr. odmetavanje akvarijskih ali terarijskih živali v naravo ali omogočanje pobega živali iz ograjenih prostorov. Vnos živali v prostor za gojitev živali ni naselitev.«

Zakon o zaščiti živali (ZZZiv) določa odgovornost ljudi za zaščito živali, kar je dolžnost vseh pravnih in fizičnih oseb, ki so v kakršnemkoli odnosu do živali, zlasti pa skrbnikov živali. V skladu s 15. členom tega zakona je med drugim prepovedano namerno trajno ali začasno zapustiti živali.

Na podlagi 5. a člena ZZZiv in 90. člena Zakona o veterinarskih merilih skladnosti, Uprava za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin vodi Centralni register hišnih živali, ki nima statusa javnega registra. ZZZiv uporablja izraz hišne živali za »pse, domače mačke, sobne ptice, male glodavce, terarijske, akvarijske in druge živali, ki so namenjene za družbo, varstvo ali pomoč človeku«.

V letu 2021 so bile sprejete nove spremembe in dopolnitve ZZZiv. Novi členi se začnejo uporabljati v roku 18 mesecev od uveljavitve zakona. Nova člena 6.b in 6.c določata sprejetje seznama prepovedanih in dovoljenih vrst živali, ki ju sprejme minister, pristojen za veterinarstvo, v soglasju z ministrom, pristojnim za ohranjanje narave, v enem letu od uveljavitve tega zakona.

Novi člen 31.a med drugim določa, da lahko občine sofinancirajo spodbujanje odgovornega lastništva hišnih živali.

Pravilnik o zaščiti hišnih živali v 20. členu določa dolžnosti prodajalca, ki mora kupca ob nakupu živali pisno seznaniti z: (a) oskrbo, prehrano, nego in ustrezno namestitvijo, ki jo potrebuje žival; (b) starostjo in običajno življenjsko dobo živali ter velikostjo odrasle živali; (c) morebitnimi nevarnostmi za človeka ali druge živali (ugrizi, kužne bolezni); (d) določbami tega pravilnika, ki se nanašajo na določeno vrsto živali, oziroma določbami predpisov, ki urejajo varstvo živali prosto živečih vrst; (e) obveznimi in priporočljivimi cepljenji živali.

Pravilnik o označevanju in registraciji hišnih živali v 3. členu določa obvezno označitev z mikročipom za pse ter za namen premikov izven Slovenije tudi za mačke in bele dihurje. Skladno s 5. členom Pravilnika morajo biti ostale hišne živali v prometu in pri trgovanju označene na način, ki omogoča njihovo identifikacijo.

Odredba o bivalnih razmerah in oskrbi živali prostoživečih vrst v ujetništvu, ki zadeva tujerodne vrste v ujetništvu oziroma oskrbi v 2. točki 5. člena določa, da mora biti oskrba živali ustrezna, kar pomeni, da mora biti žival nadzorovana na način, da ji je onemogočen pobeg. Določbe te odredbe se nanašajo na domorodne in tujerodne živali prostoživečih vrst, vključno s hišnimi živalmi prostoživečih vrst, ki se vzrejajo ali redijo za družbo, varstvo ali pomoč človeku. Nadzor nad izvajanjem določb te odredbe opravljajo inšpektorji, pristojni za ohranjanje narave, in naravovarstveni nadzorniki, veterinarski inšpektorji pa v okviru nadzora, ki so ga dolžni izvajati na podlagi zakona, ki ureja zaščito živali.

Na področju hišnih in prostoživečih živali v ujetništvu poleg zgoraj omenjenih veljajo še nekateri drugi predpisi, ki podrobneje opredeljujejo določila ZZZiv, in sicer: Pravilnik o pogojih za zavetišča za zapuščene živali, Pravilnik o označevanju živali prosto živečih vrst v ujetništvu, in Uredba o ravnanju in načinih varstva pri trgovini z živalskimi in rastlinskimi vrstami.

3. CILJI

Cilji so določeni za čas trajanja akcijskega načrta, torej za obdobje od sprejetja do konca leta 2027, na podlagi analize stanja in realnih možnosti za njihovo uresničitev. Za njihovo uresničevanje so predlagane aktivnosti, za katerih izvajanje je treba pristojnim državnim organom in institucijam zagotoviti ustrezno kadrovsko podporo ter redna finančna sredstva.

3.1. Spontano širjenje (podkategorija 6.1)

Strateški cilj:

Omejeno ali preprečeno širjenje ITV, ki so v Sloveniji že prisotne, in omejeno ali preprečeno širjenje ITV iz sosednjih držav, ki jih v Sloveniji še ni, in posledično ohranjeni ogrožene vrste in habitatni tipi, ki so zaradi ITV najbolj ogroženi, prednostno na zavarovanih območjih, območjih Natura 2000 in drugih naravovarstveno pomembnih območjih.

Operativni cilji

1. učinkovit sistem zgodnjega odkrivanja in hitrega odzivanja (ZOHO) za ITV, ki jih v Sloveniji še ni, obstaja pa možnost njihovega vnosa in širjenja iz drugih držav;
2. učinkovit sistem lokalnega zgodnjega odkrivanja za vrste, ki so v Sloveniji le lokalno razširjene, in učinkovit sistem hitrega odzivanja (ZOHO) na območjih, kjer teh vrst še ni;
3. operativni programi za obvladovanje močno razširjenih ITV so sprejeti in v izvajanju;
4. cilji za obvladovanje ITV in preprečevanje njihovega širjenja so vključeni v program upravljanja območij Natura 2000;
5. cilji za obvladovanje ITV in preprečevanje njihovega širjenja so vključeni v sektorske načrte (predvsem ribiško gojitvene, gozdno gospodarske, lovsko upravljalvske, načrte upravljanja voda in strateški načrt skupne kmetijske politike).
6. ukrepi za zgodnje odkrivanje in hitro odzivanje ter omejevanje širjenja močno razširjenih ITV so vključeni v letne programe dela upravljavcev zavarovanih območij in načrte njihovega upravljanja; na področju gozdarstva so vključeni v letne programe vlaganj v gozdove oziroma letne programe varstva gozdov;
7. ukrepi za preprečevanje širjenja invazivnih tujerodnih vrst so vključeni v protokole vzdrževalnih del vzdrževalcev javnih infrastrukturnih objektov, ki so v upravljanju države ali lokalnih skupnosti.

3.2. Za okrasne namene, ki niso vrtnarstvo (podkategorija 2.9)

Strateški cilj:

Preprečen vnos in širjenje invazivnih tujerodnih rastlin z vrtov, iz parkov, ribnikov ter z drugih javnih zelenih površin v naravo in posledično ohranjeni vrste in habitatni tipi, ki so zaradi ITV najbolj ogroženi, prednostno na zavarovanih območjih, območjih Natura 2000 in drugih naravovarstveno pomembnih območjih.

Operativni cilji

1. preprečeno je širjenje ITV iz parkov in drugih javnih zelenih površin, z vrtov in iz ribnikov;
2. v parkih ter drugih javnih zelenih površinah, na vrtovih in v ribnikih ljudje ne gojijo več okrasnih rastlin ITV, ampak jih skladno z navodili odstranjujejo in zamenjujejo z domorodnimi in neinvazivnimi tujerodnimi vrstami;
3. nadgrajen je sistem nadzora vnosa /uvoza okrasnih rastlin na mejah;
4. ponudniki in uporabniki spletnih trgovin in forumov so obveščeni o omejitvah in negativnih posledicah ITV, ter s tem spodbujeni k izvajanju prostovoljnih ukrepov za preprečitev vnosa in širjenja ITV prek svojih platform/orodij.

3.3. Hišne živali/akvarijske vrste/terarijske vrste (podkategorija 2.4)

Strateški cilj:

Preprečen je vnos in širjenje ITV hišnih živali/akvarijskih vrst/terarijskih vrst (vključno z živo hrano za take vrste) in posledično ohranjeni vrste in habitatni tipi, ki so zaradi ITV najbolj ogroženi, prednostno na zavarovanih območjih, območjih Natura 2000 in drugih naravovarstveno pomembnih območjih.

Operativni cilji:

1. lastniki hišnih živali/akvarijskih vrst/terarijskih vrst so seznanjeni z zakonodajo in nevarnostmi, ki jih predstavlja posedovanje hišnih živali ITV, ter z ukrepi, ki jih morajo sprejeti, da se prepreči možnost njihovega razmnoževanja in pobega;
2. izdelana je analiza vseh možnosti za prevzem in oskrbo hišnih živali, ki so bile posedovane pred uvrstitvijo na seznam EU, za katere nekomercialni lastniki ne morejo izpolniti zahtevanih pogojev iz 31. člena Uredbe (EU) 1143/2014;
3. znane so potreba in možnosti za označitev hišnih živali, ki so bile posedovane pred uvrstitvijo na seznam EU;
4. vzpostavljen je učinkovit sistem pregledov na mejah za preprečitev vnosa ITV hišnih živali/akvarijskih vrst/terarijskih vrst;

5. ponudniki in uporabniki spletnih trgovin in forumov so obveščeni o omejitvah in negativnih posledicah ITV, ponudniki so spodbujeni k izvajanju prostovoljnih ukrepov za preprečitev vnosa in širjenja ITV prek svojih platform/orodij;
6. na seznam dovoljenih živali, iz člena 6. c Zakona o zaščiti živali, niso uvrščene invazivne tujerodne vrste, ki zadevajo Unijo, ter tujerodne vrste, ki na območju Slovenije v primeru izpustov zaradi svoje invazivnosti predstavljajo nevarnost za biodiverzitetu oziroma nevarnost za ohranitev okolja.

4. UKREPI

4.1. Analiza in predlogi ukrepov

4.1.1. Spontano širjenje (podkategorija 6.1)

Strateški cilj:

Omejeno ali preprečeno širjenje ITV, ki so v Sloveniji že prisotne, in omejeno ali preprečeno širjenje ITV iz sosednjih držav, ki jih v Sloveniji še ni, in posledično ohranjeni ogrožene vrste in habitatni tipi, ki so zaradi ITV najbolj ogroženi, prednostno na zavarovanih območjih, območjih Natura 2000 in drugih naravovarstveno pomembnih območjih.

Ključni deležniki:

- Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano,
- Zavod za gozdove Slovenije,
- Gozdarski inštitut Slovenije
- Slovenski državni gozdovi (SiDG) in drugi upravljavci državnih gozdov (npr. MORS),
- Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov,
- Kmetijsko-gozdarska zbornica in območni kmetijsko-gozdarski zavodi,
- Zavod za ribištvo Slovenije in Ribiška zveza Slovenije,
- Lovska zveza Slovenije,
- upravljavci lovišč oz. lovske družine,
- Ministrstvo za infrastrukturo
 - Direkcija RS za infrastrukturo (DRSI) in koncesionarji,
- Lastniki in vzdrževalci infrastrukturnih objektov za prenos energentov (elektrovodov, plinovodov),
- Slovenske železnice,
- Družba za avtoceste v Republiki Sloveniji (DARS)
- Ministrstvo za okolje in prostor
 - Agencija RS za okolje (ARSO),
 - Direkcija RS za vode (DRSV) in koncesionarji,
 - Direktorat za okolje, Sektor za ravnanje z odpadki,
- Zavod Republike Slovenije za varstvo narave (ZRSVN),
- Čebelarska zveza Slovenije,
- lokalne skupnosti (občine),
- upravljavci zavarovanih območij,
- lastniki zemljišč in njihova združenja,
- raziskovalne in zasebne institucije, ki izvajajo popise biodiverzitete na terenu in druge raziskave,
- nevladne organizacije za varstvo narave,
- izobraževalne institucije,

- Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport,
- Uprava za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin,
- splošna javnost,
- pristojne naravovarstvene institucije v sosednjih državah:
 - Hrvaška: Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, Zavod za zaščito okoliša i prirode
 - Avstrija: Zvezni urad za prehransko varnost (Bundesamt für Ernährungssicherheit)
 - Italija: Ministrstvo za ekološko tranzicijo (Ministero della Transizione Ecologica), Inštitut za varstvo in raziskovanje okolja (Istituto Superiore per la Protezione e la Ricerca Ambientale)
 - Madžarska: Ministrstvo za kmetijstvo (Agrárminisztérium)

Aktivnost za doseganje strateškega cilja in vseh operativnih ciljev

- A. Priprava celovitega komunikacijskega načrta, ki bo omogočil doseganje strateškega in vseh operativnih ciljev, zagotovitev njegovega izvajanja in preverjanje učinkovitosti.

Aktivnosti za doseganje operativnih ciljev

CILJ 1: Učinkovit sistem zgodnjega odkrivanja in hitrega odzivanja (ZOHO) za ITV, ki jih v Sloveniji še ni, obstaja pa možnost njihovega vnosa in širjenja iz drugih držav.

Obstoječe stanje:

V Sloveniji je bil v okviru projekta LIFE ARTEMIS pripravljen Predlog sistema zgodnjega obveščanja in hitrega odzivanja na invazivne tujerodne vrste v gozdovih (Kus Veenvliet in sod., 2020), ki celostno obravnava vse tujerodne vrste v gozdovih, vključno z vrstami, ki vplivajo na varstvo rastlin, za katere je sistem v Sloveniji že vzpostavljen. V istem projektu so bili pripravljene tudi konkretni predlogi načrtov za vzpostavitev sistema zgodnjega odkrivanja in hitrega odzivanja za vrste, ki zadevajo Unijo in jih v Sloveniji še ni, in sicer za sivo veverico (*Sciurus carolinensis*) (Flajšman in sod., 2020) in azijskega sršena (*Vespa velutina*) (de Groot in sod., 2020).

Zavod za ribištvo Slovenije je 2020 pripravil Strokovne podlage za preprečevanje širjenja, vnosa in zmanjševanje vpliva (invazivnih) tujerodnih vrst rib, rakov in školjk v Sloveniji (Mrzelj in sod., 2020), v katerem je posebno pozornost posvetil pripravi ukrepov za odkrivanje, preprečevanje novih naselitev in širjenja ter ravnanje ob odkritju invazivnih tujerodnih vrst, ki zadevajo Unijo, in v Sloveniji še niso prisotne, in sicer za kitajsko sladkovodno dremavko (*Percocottus glenii*), progastega morskega soma (*Plotosus lineatus*), močvirskega škarjarja (*Procambarus clarkii*), marmornatega škarjarja (*Procambarus fallax f. virginalis*), bradavičastega trnavca (*Oronectes virilis/Faxonius virilis*) in kitajsko volnokoščeno rakovico (*Eriocheir sinensis*).

Nacionalni program varstva okolja za obdobje 2020 – 2030 predvideva vzpostavitev sistema za zgodnje odkrivanje invazivnih tujerodnih vrst, hiter odziv ter njihovo obvladovanje do leta 2022 in potem kot stalno nalogo.

Republika Slovenija je v praksi že izvedla hitre in učinkovite odzive v primeru vseh vrst, ki zadevajo Unijo, ki so bile zaznane na novo, in sicer za kudzu (*Pueraria lobata*) in ameriški lizihiton (*Lysichiton americanus*). Prav tako se je leta 2018 hitro odzvala pri izpustu močvirskega škarjarja (*Procambarus clarkii*). Izpust se je zgodil na avtocestni bencinski črpalki OMV na Lopati. Odvrženo je bilo večje, vendar neznano število odraslih osebkov, na travnato površino ob črpalki. Zavod za ribištvo Slovenije je skupaj s predstavniki Zavoda RS za varstvo narave, Centra za kartografijo favne in flore, Herpetološkim društvom ter prostovoljci na dan izpusta izvedel intervencijski pregled in izlov območja. Zavod za ribištvo Slovenije je izvedel ukrepe izlovov z elektriko ter vršami na območju izpusta ter pregled širšega območja vodotokov na prispevnem območju Lopate. V sodelovanju z DARS in Herpetološkim društvom so bile postavljene zaščitne ograje okoli zadrževalnika in izvedeni ukrepi fizičnega uničenja morebitnih preostalih osebkov z elektriko. V zadrževalniku OMV je bil po približno enem tednu po izpustu v vrše ulovljen en osebek močvirskega škarjarja, kasneje ulov ni bil več zabeležen. Pri pregledu območja vodotokov dolvodno od zadrževalnika na OMV, prisotnost močvirskega škarjarja ni bila potrjena (Semrajc, 2018). Glede na zahtevnost terena za standardne metode vzorčenja in obsežnost vodnih površin na prispevnem območju Lopate je za nadaljnje spremljanje najbolj smiselna uporaba metode spremljanja prisotnosti vrste na območju z uporabo okoljske DNK. Ti rezultati bodo podlaga za oblikovanje nadaljnjih ukrepov.

Izpust močvirskih škarjarjev na Lopati je pokazal na potrebo po ustanovitvi medinstitucionalne intervencijske skupine z določenimi pristojnostmi in financiranjem, ki bo v primeru ugotovljenih izpustov invazivnih tujerodnih vrst rakov bila pristojna za takojšnje ukrepanje. Prav tako je izpust močvirskih škarjarjev pokazal potrebo po oblikovanju protokola ukrepanja ter skrajšanje uradnih postopkov, predvsem javnega naročanja, ki bodo v primeru izpustov invazivnih tujerodnih vrst omogočili hitrejšo izvedbo ukrepov (ZZRS, 2021).

Aktivnosti za doseg cilja:

- a. določitev protokola za učinkovit sistem izvajanja zgodnjega odkrivanja in hitrega odzivanja (ZOHO) na mejah oziroma na ekološko ustreznih območjih, ki ležijo ob mejah;
- b. priprava in izvajanje metodologij za izvedbo ZOHO po posameznih taksonomskih skupinah z vključevanjem ciljnih sektorjev; pri tem se pozornost usmerja v ITV, ki jih v Sloveniji (še) ni, so pa v sosednjih državah in je njihovo širjenje na območje Slovenije mogoče oz. pričakovano; seznam prednostnih vrst je v Prilogi 1;
- c. določitev metodologije in območja za redni monitoring na obmejnih območjih, od koder je možno spontano širjenje iz sosednjih držav (po taksonomskih skupinah), ki bodo omogočili odkrivanje in posledično ukrepanje ter njegovo izvajanje;
- d. sprejem dopolnitve Uredbe o določitvi divjadi in lovnih dob tako, da se med divjad uvrsti ITV sesalcev in ptic, ki jih v Sloveniji še ni;
- e. vzdrževanje in nadgradnja informacijskega sistema za beleženje prisotnosti ITV in zagotovljena strokovna potrditev vrstne identifikacije ter obveščanje odgovornih institucij/sektorjev;

CILJ 2: Učinkovit sistem lokalnega zgodnjega odkrivanja za vrste, ki so v Sloveniji le lokalno razširjene, in učinkovit sistem hitrega odzivanja (ZOHO) na območjih, kjer teh vrst še ni.

Obstoječe stanje:

V Sloveniji je bil v okviru projekta LIFE ARTEMIS pripravljen Predlog sistema zgodnjega obveščanja in hitrega odzivanja na invazivne tujerodne vrste v gozdovih (Kus Veenvliet s sod., 2020), ki celostno obravnava vse tujerodne vrste v gozdovih, vključno z vrstami, ki vplivajo na varstvo rastlin, za katere je sistem v Sloveniji že vzpostavljen. V istem projektu so bili pripravljeni tudi konkretni predlogi načrtov za vzpostavitev sistema zgodnjega odkrivanja in hitrega odzivanja za vrste, ki zadevajo Unijo, in so v Sloveniji prisotne le na posameznih lokacijah, in sicer za orjaški dežen (*Heracleum mantegazzianum*) (Kus Veenvliet in sod. 2020), kudzu (*Pueraria montana*) (Kus Veenvliet in sod., 2020), rakunastega psa (*Nyctereutes procyonoides*) (Flajšman in sod., 2020) in raka tmavca (*Oronectus limosus*). Kljub temu, da je sirska svilnica (*Asclepias syriaca*) še precej prisotna na slovenskih vrtovih, pa je v naravi le malo površinsko omejenih lokacij z njenim pojavljanjem, zato je smiselna tudi uvrstitev te vrste v sistem ZOHO. Cilj zgodnjega odkrivanja in hitrega odzivanja je sicer zgodnja zaznava in odstranitev teh vrst na novih lokacijah, da se prepreči njihovo širjenje.

Nacionalni program varstva okolja za obdobje 2020 – 2030 predvideva vzpostavitev sistema za zgodnje odkrivanje invazivnih tujerodnih vrst, hiter odziv ter njihovo obvladovanje do leta 2022 in po 2022 kot stalno nalogo.

Orjaški dežen je v Sloveniji prisoten le na posameznih lokacijah in država zagotavlja redno financiranje za odstranjevanje in monitoring na znanih lokacijah, hkrati pa na podlagi informacije o novih lokacijah izvede vse potrebne aktivnosti za odstranitev vrste na teh lokacijah.

Aktivnosti za doseg cilja:

- a. priprava metodologij za izvedbo ZOHO po posameznih taksonomskih skupinah z vključevanjem ciljnih sektorjev; pri tem se pozornost usmerja v ITV, ki se v Sloveniji pojavljajo le lokalno;
- b. razviti in testirati metodologijo za odkrivanje novih vrst ali novih lokacij vrst, ki so v Sloveniji malo razširjene, in sicer s seznama prednostnih vrst, ki je v Prilogi 2;
- c. sprejme se sprememba Uredbe o določitvi divjadi in lovnih dob tako, da se za rakunastega psa spremeni lovno dobo za celo leto, med divjad se uvrsti rakuna (*Procyon lotor*) in druge ITV sesalcev in ptic;
- d. vzdrževanje in nadgradnja informacijskega sistema za beleženje prisotnosti ITV in zagotovljena strokovna potrditev vrstne identifikacije ter obveščanje odgovornih institucij/sektorjev;

CILJ 3: Operativni programi za obvladovanje močno razširjenih ITV so sprejeti in v izvajanju.

Obstoječe stanje:

Slovenija je pripravila strokovne podlage za pripravo operativnih načrtov za obvladovanje sirske svilnice (*Asclepias syriaca*) (2018), okrasne gizdavke (*Trachemys scripta*) (2018) in vzhodne račje zeli

(*Elodea nuttallii*) (2021) in žlezave nedotike (*Imatiens glandulifera*) (2021 – pred oddajo), ki jih je izdelal Zavod RS za varstvo narave. Zavod za ribištvo Slovenije je 2019 pripravil Strokovne podlage za preprečevanje širjenja in vnosa invazivnih tujerodnih vrst, v katerem je posebno pozornost posvetil pripravi ukrepov za obvladovanje psevdorasbore (*Pseudorasbora parva*), sončnega ostriza (*Lepomis gibbosus*) in signalnega raka (*Pacifastacus leunisculus*).

Nacionalni program varstva okolja za obdobje 2020 – 2030 predvideva vzpostavitev in izvajanje sistema spremljanja invazivnih tujerodnih vrst (ITV), vključno z informacijskim sistemom in stalnim načrtnim spremljanjem (monitoringom) pojavljanja v naravi.

Aktivnosti za doseg cilja:

- a. priprava oziroma dokončanje manjkajočih strokovne podlage za obvladovanje močno razširjenih ITV;
- b. sprejem posameznih operativnih programov za obvladovanje močno razširjenih ITV
- c. zagotovitev nadaljnega izvajanja monitoringov ter na podlagi monitoringov in drugih novih dejstev zagotovitev rednega posodabljanja operativnih programov;
- d. redno izvajanje aktivnosti za izobraževanje in ozaveščanje strokovne in splošne javnosti k sporočanju podatkov o ITV, ki zadevajo Unijo, za namen dodatnega zbiranja podatkov o razširjenosti teh vrst, skladno s komunikacijskim načrtom;
- e. izvajanje prednostnih nalog iz operativnih programov;

CILJ 4: Cilji za obvladovanje ITV in preprečevanje njihovega širjenja so vključeni v program upravljanja območij Natura 2000.

Obstoječe stanje:

Trenutno veljavni Program upravljanja območij Natura 2000 (2015–2020) določa ukrepe za varstvo kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov na posameznih Natura območjih, med katerimi je nekaj tudi ukrepov za obvladovanje ali odstranitev invazivnih tujerodnih vrst. Pri tem so obravnavane vse invazivne tujerodne vrste, ne le vrste, ki zadevajo Unijo. Ukrepi so konkretni za vsako posamezno območje, a ob pripravi veljavnega PUN-a niso bili na voljo dovolj natančni podatki o ITVi. V pripravi je nov program upravljanja območij Natura 2000. S pripravljavci PUN-a je vzpostavljena komunikacija in zagotovljena vključenost obvladovanja ITV v PUN na podlagi trenutno razpoložljivih podatkov in znanj.

Aktivnost za doseg cilja:

- a. izdelava analize najobčutljivejših vrst in habitatnih tipov Natura 2000, ki jih ogrožajo ITV;
- b. vključitev problematike invazivnih tujerodnih vrst v program upravljanja območij Natura 2000 (PUN) z vidika obvladovanja ter preprečevanja vnosa in širjenja ITV na Natura 2000 območja, prednostno za zagotavljanje ugodnega stanja kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov ter z vidika invazivnih tujerodnih vrst, ki zadevajo Unijo.

CILJ 5: Cilji za obvladovanje ITV in preprečevanje njihovega širjenja so vključeni v sektorske načrte (predvsem ribiškogojitvene, gozdnogospodarske, lovskoupravljalvske, načrte upravljanja voda in strateški načrt skupne kmetijske politike).

Obstoječe stanje:

Za rabe in rake ukrepe na ravni države določa Program upravljanja rib v celinskih vodah Republike Slovenije za obdobje do leta 2021 (PUR), ki je podlaga za pripravo načrtov ribiškega upravljanja za ribiška območja in ribiškogojitvene načrte za ribiške okolice. PUR usmerja ribiško upravljanje tako, da se zmanjšujejo populacije tujerodnih, predvsem invazivnih vrst rib, in preprečuje njihovo širjenje. Tako PUR usmerja uplen vseh ITV rib, ki zadevajo Unijo, brez omejitev (sproščen ribolovni režim). Med ukrepi za varstvo in trajnostno rabo rib je predvideno zmanjševanje tujerodnih, predvsem invazivnih vrst rib, ter preprečevanje njihovega širjenja. Poleg rib je iz naravovarstvenih razlogov dovoljen tudi uplen tujerodnih vrst rakov deseteronožcev, signalnega raka (*Pacifastacus leniusculus*) in drugih tujerodnih vrst sladkovodnih rakov deseteronožcev.

Invazivne tujerodne vrste sesalcev, katere lovska zakonodaja opredeljuje kot divjad, obravnavajo lovskoupravljalvske načrte (LUN), ki vsebujejo določila, ki omogočajo omejevanje prostorskega širjenja in številčnosti tujerodnih živalskih vrst, ki so divjad, torej za nutrijo (*Myocastor coypus*), pižmovko (*Ondatra zibethica*) in rakunastega psa (*Nyctereutes procyonides*). Invazivnih tujerodnih vrst, ki niso divjad, lovskoupravljalvske načrte ne obravnavajo, ker za to ni pravne podlage.

Načrt upravljanja voda na vodnem območju Donave za obdobje 2016 - 2021 in Načrt upravljanja voda na vodnem območju Jadranskega morja za obdobje 2016 - 2021 vnos tujerodnih vrst, posebej invazivnih obravnavata kot biološko obremenitev, pri čemer se osredotočata tako na vodne vrste rastlin in živali kot kopenskih rastlin, ki se pojavljajo na brežinah celinskih voda. Tako med okoljske cilje na področju bioloških obremenitev uvrščata tudi preprečevanje vnosa širjenja tujerodnih vrst. V pripravi sta nova načrta upravljanja za obe območji za obdobje 2022 – 2027.

V Resoluciji o nacionalnem gozdnem programu so med drugimi podane tudi naslednje usmeritve:

- pri obnavljanju sestojev s sadnjo je treba prednost dajati rastišču prilagojenim domačim vrstam in lokalnim proveniencam;
- v okviru načrtovanja za gospodarjenje z gozdovi oziroma primernim gospodarjenjem je treba ohranjati ustrezno stanje redkih in ranljivih habitatnih tipov gozdov, vključno s habitatnimi tipi in vrstami na območjih Natura 2000, pri tem pa zlasti ohranjati značilno sestavo biocenoze, brez tujerodnih vrst in gensko spremenjenih organizmov.

Gozdnogospodarski načrti v Sloveniji se oblikujejo na treh nivojih: najbolj splošne usmeritve se pripravljajo za gozdnogospodarska območja, nekoliko konkretnije usmeritve se podajajo za gozdnogospodarske enote, podrobne usmeritve pa so določene v gozdnogojitvenih načrtih. V slednjih dveh se lahko poda konkretnije smernice ali pa se odstranjevanje ITV vključi v letni program vlaganj v gozdove, če so načrtovalcem znane konkretne lokacije z njihovo prisotnostjo. V nekaterih usmeritvah za GGE (npr. Bled, Pokljuko itd.) so že podane splošne usmeritve za preprečevanje vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst, vendar pa zaradi pomanjkanja podatkov

še niso tarčno in lokacijsko usmerjene. V teku je priprava gozdnogospodarskih načrtov za gozdnogospodarska območja za desetletno obdobje, ki bodo predvidoma stopila v veljavo 2022. Gozdnogospodarski načrti za gozdnogospodarske enote so podrejeni gozdnogospodarskim načrtom za območja, veljajo deset let in se pripravijo po izteku veljavnih.

Skupna kmetijska politika evropske unije (SKP) je bila oblikovana leta 1962 kot partnerstvo med kmetijstvom in družbo, med Evropo in njenimi kmeti. Eden izmed ciljev SKP za novo programsko obdobje 2023-2027 je tudi prispevanje k varstvu biotske raznovrstnosti, krepitvi ekosistemskih storitev ter ohranjanju habitatov in krajine (MKGP, 8.9.2021).

Na kmetijah kmetijski svetovalci že opravljajo preglede glede izpolnjevanja zahtev navzkrižne skladnosti, kjer je velik poudarek na poznavanju invazivnih tujerodnih rastlin in njihovemu odstranjevanju. Nosilec na terenu pokažejo rastline in predstavijo načine odstranjevanja. Opažajo, da nosilci velikokrat določenih invazivnih rastlin ne poznajo in jim zato ne posvečajo pozornosti, ko pa se jim težavo obrazloži, so pripravljene ukrepati. Pomembno bi bilo tudi aktivno reševanje težav lastniških parcel (ne kmetov), ki so preraščene z invazivnimi tujerodnimi rastlinami.

V pripravi je Strateški načrt skupne kmetijske politike (SKP) 2023-2027, s katerim se je 23. 12. 2021 že seznanila Vlada in s tem omogočila, da MKGP dokument pošlje v usklajevanje evropski komisiji. Med nevarnosti, ki so bile identificirane v zvezi s prilagoditvijo in blaženjem podnebnih sprememb v kmetijskem in gozdarskem sektorju, sodi tudi vdor invazivnih tujerodnih vrst. V dokumentu je ugotovljeno, da je neugodno stanje ohranjenosti kmetijskih zemljišč na območju celinskih mokrišč povezano tudi s prisotnostjo ruderalnih in tujerodnih invazivnih vrst. Strateški načrt 2023-2027 obsega različne ukrepe/intervencije. Osnovni temelj (ang. baseline) predstavljajo zahteve v okviru Pogojnosti, ki jih mora obvezno upoštevati vsak kmet, če želi prejemati neposredna plačila. Zahteve znotraj pogojnosti so razdeljena na t.i. PZR (Pravila in zahteve ravnanja) ter na DKOP (Dobri kmetijski in okoljski pogoji). Z vidika invazivnih tujerodnih vrst je treba posebej izpostaviti DKOP8, ki vključuje tudi zahtevo v zvezi z obvladovanjem naslednjih tujerodnih rastlinskih vrst: rudbekija/deljenolistna rudbekija (*Rudbeckia laciniata*), kanadska zlata rozga (*Solidago canadensis*), orjaška zlata rozga (*Solidago gigantea*), enoletna suholetnica (*Erigeron annuus*), ambrozija/pelinolistna žvrklja (*Ambrosia artemisifolia*), sirska svilnica (*Asclepias syriaca*), žlezava nedotika (*Impatiens glandulifera*), navadna barvilnica (*Phytolacca americana*), veliki pajesen (*Ailanthus altissima*), japonski dresnik (*Fallopia japonica*), češki dresnik (*Fallopia bohemica*) in sahalinski dresnik (*Fallopia sachalinensis*). Preprečiti bi morali njihovo cvetenje in plodenje ter o izvedenih ukrepih voditi ustrezne evidence. Obvladovanje invazivnih tujerodnih rastlinskih vrst pa je vključeno tudi med zahteve ciljnih naravovarstvenih ukrepov/intervencij KOPOP. Pri ukrepih HAB (posebni traviščni habitati), HABM (Mokrotni traviščni habitati), VTR (Ohranjanje ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov), MET (Ohranjanje habitatov metuljev) ter STE (Steljniki) morajo kmetje za potrebe obvladovanja invazivnih vrst izvajati dve zahtevi in sicer (1) v primeru pojavljanja invazivnih tujerodnih rastlinskih vrst je le-te ob posamičnem pojavljanju treba takoj odstraniti ročno oziroma obvezno izvesti interventno košnjo za omejevanje njihovega širjenja ob upoštevanju časovnih omejitev košnje/paše v okviru te podintervencije in v skladu z navodili za odstranjevanje ter (2) na GERK ne sme biti več kot 30 % površine prerasle z invazivnimi tujerodnimi rastlinskimi vrstami. Pri KOPOP intervenciji Suhi kraški travniki in pašniki je poleg zgoraj omenjenih zahtev treba prednostno odstranjevati še veliki pajesen (*Ailanthus altissima*) in raznozobi grint (*Senecio inaequidens*). Prav

tako je v okviru sheme KOPOP načrtovan samostojen ukrep za invazivne tujerodne rastline, ki bo od kmeta zahteval vsaj 4x/letno košnjo 5 let zapored, prepoved mulčenja, gnojenja, paše in drugo. Intervencija Neproizvodne naložbe, povezane z izvajanjem naravovarstvenih podintervencij kot upravičen strošek upošteva tudi nakup kmetijske mehanizacije, namenjene odstranjevanju tujerodnih rastlinskih vrst. Vse naštetе intervencije so zaenkrat še predlogi in se bodo ob potrditvi Strateškega načrta 2023-207 začele izvajati 1.1.2023.

V novem programskem obdobju bo prostor tudi za različne razpise, v katerih bodo lahko konkretni projekti naslavljali tudi problematiko invazivnih tujerodnih vrst na kmetijskih zemljiščih.

Aktivnosti za doseg cilja:

- a. v sodelovanju s sektorjem naravovarstva zagotoviti nadaljnje, nadgrajeno ter usklajeno vključevanje ukrepov za obvladovanje, vnos in preprečevanje širjenja ITV, ki zadevajo Unijo, in sicer v vse nivoje sektorskega načrtovanja na področjih:
 - gozdarstva,
 - lovstva,
 - ribištva,
 - upravljanja z vodami,
 - kmetijske politike;
- b. v sodelovanju z naravovarstvenimi službami vključevati ukrepe za preprečevanje vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst v državne prostorske načrte za infrastrukturne objekte;
- c. usposabljanje izvajalcev ukrepov za odstranitev in obvladovanje invazivnih tujerodnih vrst v skladu z nacionalnimi predpisi in načrtih upravljanja za posamezne sektorje, upoštevajoč območje in področje, ki ga ti pokrivajo;
- d. priprava nabora primerov dobrih praks za sektorske aktivnosti, ki bi lahko prispevale k manjši dovzetnosti ekosistemov za ITV ob izvajanju sektorskih aktivnosti.

CILJ 6: Ukrepi za zgodnje odkrivanje in hitro odzivanje ter omejevanje širjenja močno razširjenih ITV so vključeni v letne programe dela upravljavcev zavarovanih območij in načrte njihovega upravljanja.

Obstoječe stanje:

V okviru projekta WWF Zavarovana območja v dinarski regiji je že leta 2011 nastalo poročilo Tujerodne vrste v zavarovanih območjih, v katerem je opisano stanje na področju upravljanja ITV na zavarovanih območjih v obdobju nastajanja in objave poročila in podana priporočila za ravnanje s tujerodnimi vrstami na zavarovanih območjih.

Večina upravljavcev zavarovanih območij že izvaja različne aktivnosti na področju obvladovanja invazivnih tujerodnih vrst, ki vključujejo tako različne popise in monitoringe ITV kot akcije odstranjevanja, nekateri tudi ozaveščevalne aktivnosti. V letu 2021 je Zavod RS za varstvo narave organiziral posvet na temo izmenjave izkušenj in dobrih praks na področju upravljanja ITV v zavarovanih območjih. Upravljalci zavarovanih območij se srečujejo s konkretnimi težavami pri načrtovanju in odstranjevanju ITV, za kar je poleg učinkovitih metod odstranjevanja in obvladovanja

potrebno predvsem redno ter pravočasno dostopno in zadostno financiranje. Prepoznana je bila pomembnost komunikacije s splošno javnostjo (na tem področju so veliko pripomogli projekti na temo ITV, ki so se izvajali v preteklosti). Upravljalci so izrazili tudi željo po bolj učinkovitemu povezovanju, sodelovanju in pomoči pri delu s problematiko ITV. Soočajo se tudi s problematiko pridobivanja soglasja lastnikov zemljišč, izvajanjem KOPOP ukrepov ter neustreznimi kmetijskimi praksami, ki pospešujejo širjenje ITV.

Aktivnosti za doseg cilja:

- a. Upravljalci zavarovanih območij določijo prednostne strateške cilje in naloge za obvladovanje ter preprečevanje vnosa in širjenja ITV v zavarovanih območjih ter jih uskladijo z MOP ter z drugimi javnimi strokovnimi institucijami (npr. ZRSVN, ZGS, ZZRS); glavni cilji naj bodo usmerjeni v zgodnje odkrivanje in hitro odzivanje ter obvladovanje tistih ITV, ki na območju še niso zelo razširjene, ter vrste, ki najbolj ogrožajo cilje zavarovanih območij;
- b. na podlagi strateških ciljev upravljalci zavarovanih območij določijo operativne cilje in jih vključijo v načrte upravljanja ali akcijske načrte;
- c. vključitev aktivnosti za doseganje operativnih ciljev v letne programe dela upravljavcev zavarovanih območij;
- d. ciljno izvajanje rednih monitoringov izbranih ITV, ki so podlaga za operativne cilje, na zavarovanih območjih z upravljalci;
- e. zagotavljanje rednega povezovanja upravljavcev zavarovanih območij med seboj in z drugimi javnimi strokovnimi institucijami (npr. ZRSVN, ZGS, ZZRS) ter redno usposabljanje za obvladovanje ITV.

CILJ 7: Ukrepi za preprečevanje širjenja invazivnih tujerodnih vrst so vključeni v protokole vzdrževalnih del vzdrževalcev javnih infrastrukturnih objektov, ki so v upravljanju države ali lokalnih skupnosti.

Obstoječe stanje:

Vzdrževalci zelenih javnih površin¹ vzdrževanja večinoma optimizirajo v smeri najnižjih stroškov in so praviloma premalo pozorni na prisotnost ITV, a se zaradi številnih ozaveščevalnih aktivnosti tudi naročniki teh storitev vedno bolj zavedajo problematike ITV in izvajajo iz leta v leto več aktivnosti za obvladovanje ITV in prilagajajo način in čas dela razvojnim fazam invazivnih tujerodnih rastlin na teh površinah, na primer upravljavec DRSI, ki upravlja ceste, nekatere občine. V projektni dokumentaciji za izvedbo nekaterih gradbenih del se skladno z usmeritvami ZRSVN opredeljuje ukrepe za obvladovanje ITV v času gradnje ter monitoringi v času gradnje in po zaključku gradnje. V sklopu rednega vzdrževanja cest se odstranjuje ambrozija. V letu 2021 je Zavod RS za varstvo narave organiziral delavnico na temo preprečevanja in obvladovanja širjenja ITV na gradbiščih in pri vzdrževanju zelenih površin ob infrastrukturnih objektih, kjer so upravljalci izpostavili stanje in

¹ zelene javne površine vključujejo travnate površine, hortikulturene ureditve in površine vzdolž ceste v cestnem svetu

problematiko izvajanja ukrepov, kar bo ustrezno obravnavano pri pripravi operativnih programov oziroma druge ustrezne dokumentacije.

Aktivnosti za doseg cilja:

- a. dokončanje in uskladitev priporočil za vzdrževanje zelenih površin ob infrastrukturnih objektih in na drugih javnih zelenih površinah z deležniki;
- b. zagotovitev izmenjave znanj med vzdrževalci zelenih površin, njihovimi naročniki in naravovarstvenimi službami;
- c. spodbujanje vključevanja ukrepov za preprečevanje širjenja ITV ob vzdrževanju zelenih površin ob infrastrukturnih objektih in na drugih zelenih površinah v protokole izvajanja vzdrževalnih in drugih del.

4.1.2. Za okrasne namene, ki niso vrtnarstvo (podkategorija 2.9)

Strateški cilj:

Preprečen vnos in širjenje invazivnih tujerodnih rastlin z vrtov, iz parkov, ribnikov ter z drugih javnih zelenih površin v naravo in posledično ohranjeni vrste in habitatni tipi, ki so zaradi ITV najbolj ogroženi, prednostno na zavarovanih območjih, območjih Natura 2000 in drugih naravovarstveno pomembnih območjih.

Ključni deležniki:

- Ministrstvo za gospodarstvo,
- Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano,
- Ministrstvo za okolje in prostor (Sektor za ohranjanje narave in Sektor za odpadke),
- Gospodarska zbornica Slovenije, trgovina,
- Kmetijsko-gozdarska zbornica Slovenije (KGZS)
- območni Kmetijsko-gozdarski zavodi (KGZ),
- drevesnice, vrtnarije,
- vrtnarski centri, uvozniki sadik,
- slovenski spletni ponudniki vrtnih in okrasnih rastlin ter uredniki forumov
- Carinska uprava,
- Uprava za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin (UVHVVR),
- hortikultura podjetja,
- krajinski arhitekti,
- Zbornica za arhitekturo in prostor (ZAPS),
- društva ljubiteljev vrtnarstva,
- Pošta in druge dostavne službe,
- inšpekcije za okolje, gozdarstvo, kmetijstvo,
- splošna javnost

Aktivnost za doseg strateškega cilja in vseh operativnih ciljev

- A. Priprava celovitega komunikacijskega načrta, ki bo omogočil doseganje strateškega in vseh operativnih ciljev, zagotovitev njegovega izvajanja in preverjanje učinkovitosti.

Aktivnosti za doseganje operativnih ciljev

CILJ 1: Preprečeno je širjenje ITV iz parkov in drugih javnih zelenih površin, z vrtov in iz ribnikov.

Obstoječe stanje:

V parkih in drugih zasebnih ali javnih zelenih površinah in ribnikih so ponekod še prisotne ITV okrasnih rastlin, predvsem pajesen, ki ga v novih načrtih zasaditev ni opaziti, vendar pa v mnogih naseljih še ostajajo stara drevesa, na katera so prebivalci navezani. Ta drevesa so pogosto ženskega spola in zato vir semen za razširjanje z vetrom v okoliško naravo. Tudi sirska svilnica zaradi svojih zanimivih plodov še vedno ponekod ostaja priljubljena okrasna rastlina na posameznih vrtovih, od koder se širi v naravo.

Aktivnosti za doseg cilja:

- a. za urejanje in vzdrževanje vrtov, parkov in drugih zelenih javnih površin ter ribnikov se pripravi navodila za preprečevanje širjenja ITV s teh površin, vključno z navodili za uspešno odstranjevanje ITV in ravnanje z njihovimi ostanki;
- b. zagotovita se dostopnost in promocija navodil med strokovno in laično javnostjo;
- c. vzpostavi se možnost rednega izobraževanja in izmenjave izkušenj vzdrževalcev javnih zelenih površin, parkov in ribnikov, ki vključuje znanja o obvladovanju ITV;

CILJ 2: V parkih ter drugih javnih zelenih površinah, na vrtovih in v ribnikih ljudje ne gojijo več okrasnih rastlin ITV, ampak jih skladno z navodili odstranjujejo in zamenjujejo z domorodnimi in neinvazivnimi tujerodnimi vrstami.

Obstoječe stanje:

Zaradi prepovedi prodaje in pogostosti v naravi žlezava nedotika na vrtovih praviloma ni več prisotna, pajesen pa kot priljubljeno okrasno drevo v nekaterih naseljih še ostaja prisoten, a novih zasaditev ni opaziti; drugače pa velja za sirska svilnico, ki zaradi zanimivih plodov ponekod še vedno ostaja priljubljena okrasna rastlina na praviloma zasebnih vrtovih; pojavljajo se tudi posamezni odzivi ljudi, ki odločno nasprotujejo odstranitvi te rastline.

Aktivnosti za doseg cilja:

- a. priprava nabora okrasnih rastlin, s katerimi se nadomešča okrasne ITV,
- b. priprava priročnika z ukrepi za varno in učinkovito odstranitev okrasnih ITV rastlin z upravljanih površin;

- c. priprava pregleda prisotnosti okrasnih ITV na javnih zelenih površinah predvsem v mestnih občinah ter seznanitev občin s stanjem in potrebnimi ukrepi;
- d. okrepitev inšpekcijskega nadzora glede gojenja ITV, ki zadevajo Unijo, na zasebnih in javnih površinah, zlasti za vrste, ki niso močno razširjene.

CILJ 3: Nadgrajen je sistem nadzora vnosa /uvoza okrasnih rastlin na mejah.

Obstoječe stanje:

Fitosanitarna inšpekcija izvaja stalni inšpekcijski nadzor pošiljk rastlin in rastlinskih proizvodov z namenom zgodnjega odkrivanja karantenskih in novih, potencialno nevarnih boleznih in škodljivcev. Inšpekcija za okolje in naravo – služba za nadzor nad trgovino z ogroženimi rastlinskimi in živalskimi vrstami (CITES) nadzoruje skladnost dokumentacije za pošiljke, ki vsebujejo ogrožene rastlinske vrste. Njihova dodatna usposobljenost za prepoznavanje invazivnih tujerodnih vrst bi lahko izboljšala učinkovitost preprečevanja vnosa ITV na mejah.

Med pristojne organe, ki bi lahko zaznali tudi invazivne tujerodne rastline, štejemo:

- Inšpekcijo za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin,
- Inšpekcijo za okolje in naravo – službo za nadzor nad trgovino z ogroženimi rastlinskimi in živalskimi vrstami (CITES),
- FURS v sodelovanju s Pošto Slovenije in drugimi poštnimi službami.

Zaradi poznavanja vrst z Uredbe EU ti organi in službe ob pregledu izdelkov izvajajo tudi nadzor nad uvozom ITV rastlin in o tem obveščajo pristojne inšpektorje o vnosu ITV rastlin v EU. Nadzora Pošta Slovenije ne izvaja, ob zaznanem sumu pa obvesti pristojne organe.

Za rastline za saditev (semena, čebulice, lončnice, sadike in podobno) je obvezen uradni nadzor v skladu s 47. členom Uredbe (EU) 2017/625 o uradnem nadzoru na mejni kontrolni točki. V Sloveniji so mejne kontrolne točke (MKT) Letališče Brnik in MKT Luka Koper oz. MKT v drugih državah članicah EU. Uradnega nadzora in carinjenja poštnih pošiljk na drugih lokacijah, ki niso MKT, se ne izvaja. Pošta Slovenije najavlja pošiljke rastlin za saditev v uradni nadzor na MKT ali jih vrne pošiljatelju v skladu z zakonodajo. Pošta Slovenije ni opredeljena kot mejna kontrolna točka. (UVHVVR, dopis Pošti Slovenije št. U06190-28/2021 z dne 24.6.2021)

Pošta Slovenija ima vzpostavljen protokol pri uvozu semen, živih rastlin ipd. Vse pošiljke, ki pridejo izven območja Skupnosti, so predmet carinskega nadzora, zaradi česar vse naslovnike pošiljke ob prispetju obvestijo in jih pozivajo za dostavo dokumentacije (dokazil), ki so podlaga za izpeljavo uvoznega postopka FURS.

Stranke dokumente vložijo preko spletnega portala Pošte Slovenije oz. preko njenega e-naslava, pri čemer je pomembno, kakšen način zastopanja izberejo. Pri neposrednem načinu zastopanja, stranke nastopajo v vlogi deklaranta in same prevzemajo odgovornost za izpeljan uvozni postopek. V praksi to pomeni, da s strani Pošte Slovenije ni opravljeno preverjanje dokumentacije, vezane na vsebino ali vrednost blaga v pošiljki, podatki se FURS-u predložijo v takšni obliki kot jih odda stranka. Pošiljke so opremljene s poštnimi obrazci (CN23), ki vsebuje tudi popis vsebine pošiljke. Pošiljke po

letalski pošti so rentgenizirane na letališčih za snovi, ki se opredeljujejo za nevarne. Po Zakonu o poštinih storitvah je vsebina tajna, zato je za Pošto Slovenije merodajen podatek na obrazcu. Pošiljk ne odpira, razen če to zahteva carinski organ. Popravki se naredijo izjemoma, le kadar je sprožena carinska kontrola, ki je lahko predmet naključnega preverjanja carinskega organa ali avtomatsko določene kontrole na podlagi predhodno določenih carinskih varnostnih analiz tveganj (po ključnih besedah, po državah izvora ipd.).

Pri posrednem načinu zastopanja vse dokumente ustrezno pregleda carinski deklarant. V kolikor ugotovi, iz razpoložljive dokumentacije, da gre za uvoz semen, rastlin ipd. stopijo v kontakt s stranko ter ji pojasnijo, da uvoz blaga preko Pošte Slovenije ni možen, saj ni registrirana kot vstopna točka za uvoz semen, rastlin na UVHVVR.

Nadzora za blago znotraj območja EU ni, razen izjemoma s strani mobilne enote FURS-a. Določen sum lahko sproži tudi obisk mobilne enote FURS-a, ki izvaja naključni nadzor nad uvozom in izvozom blaga tako znotraj kot zunaj EU na IP (tudi fizično odpiranje pošiljk). FURS lahko v vsakem trenutku izvaja nadzor nad blagom, ki lahko vsebuje tudi fizični pregled blaga. V vsakem primeru, ko je s strani nadzornih organov zaznan sum za uvoz spornega blaga, Pošta Slovenije to ustrezno elektronsko evidentira in uvoz prepreči. Takšne pošiljke so vrnjene nazaj v tujino pošiljatelju, stranke pa so o ustavljenem uvozu obveščene preko e-naslova.

Če naslovnik ustrezno navede vsebino, ki je v pošiljki pri uvozu ter gre za npr. semena, rastline ipd., Pošta Slovenije to pošiljko zavrne saj Pošta Slovenije ni registrirana kot vstopna točka za uvoz semenskega materiala, živih rastlin ipd.

Aktivnosti za doseg cilja:

- a. priprava analize pomena vnosa ITV rastlin v EU na mejah in ukrepov prilagojenih rezultatom analize;
- b. zagotovitev se rednega informiranja pristojnih mejnih organov za nadzor uvoza okrasnih rastlin (UVHVVR, FURS in poštna podjetja, ki so registrirana kot vstopna točka za uvoz semen, rastlin ipd.) ter njihovo povezovanje;
- c. izpopolnjeni načini prepoznave in zaznave rastlin in njihovih reproduktivnih delov na mejah ter preučitev možnosti uvedbe novih metod, prilagojenih na zaznavanje ITV rastlin, ki zadevajo Unijo;

CILJ 4: Ponudniki in uporabniki spletnih trgovin in forumov so obveščeni o omejitvah in negativnih posledicah ITV, ter s tem spodbujeni k izvajanju prostovoljnih ukrepov za preprečitev vnosa in širjenja ITV prek svojih platform/orodij.

Obstoječe stanje:

Za sirsko svilnico na nekaterih forumih obstaja povpraševanje in izjemoma tudi ponudba semen. Izmenjava semen in sadik drugih okrasnih invazivnih vrst se izvaja tudi po različnih forumih in klepetalnicah. Tako nekateri še vedno gojijo žlezavo nedotiko in veliki pajesen, a velika večina

uporabnikov opozarja na invazivnost teh dveh vrst in svetuje odstranitev, posamezniki pa so z rastlinami zadovoljni, zato jih na svojih zemljiščih ohranjajo, ali pa želijo dobiti seme. Poseben problem predstavlja tudi možnost nakupa semen ITV, ki zadevajo Unijo, po spletu iz tujine, kjer je prodaja slabo nadzorovana ali pa vrste morda niso problematične oziroma so celo avtohtone. Pošta Slovenije pošiljke iz tretjih držav naključno pregleduje, nadzora nad pošiljkami znotraj EU pa ne izvaja, razen izjemoma s strani mobilne enote FURS-a. Določen sum lahko sproži tudi obisk mobilne enote FURS-a, ki izvaja naključni nadzor nad uvozom in izvozom blaga tako znotraj kot zunaj EU na izpostavi pošte, ki vključuje tudi fizično odpiranje pošiljk.

V letu 2021 je Svet Evrope v povezavi z Bernsko konvencijo pripravil priporočila v zvezi z internetno prodajo in ITV (Monaco, 2021), ki so namenjena tistim, ki lahko prispevajo k uveljavljanju učinkovitega upravljanja in nadzora te poti vnosa. Priporočila naslavljajo naslednja ključna načela:

- povečati ozaveščenost med zadevnimi deležniki in institucijami o tveganjih, ki jih prinašajo ITV v povezavi z njihovim vnosom preko internetne trgovine;
- sprejeti in izvajati zakonodajo, ki ureja ITV ter omogočiti enostavno dostopnost seznamov reguliranih vrst vsem zadevnim deležnikom (prodajalcem, kupcem, platformam, carinskim organizacijam, agencijam za varstvo okolja itd.);
- sodelovanje z glavnimi platformami in internetnimi trgovinami z rastlinami in živalmi za preprečevanje internetne prodaje ITV;
- zagotoviti, da so prodajalcem in kupcem na voljo ključne informacije in opozorila o vrstah, ki jih prodajajo ali kupujejo, vključno z njihovim invazivnim potencialom;
- razvoj in izvajanje monitoringa internetne prodaje v sodelovanje s pristojnimi mednarodnimi in regionalnimi organizacijami, sosednjimi državami in trgovinskimi partnericami.

Aktivnosti za doseg cilja:

- a. vzpostaviti redno obveščanje domačih spletnih trgovcev in urednikov spletnih forumov o zakonodaji vezani na ITV, ki zadevajo Unijo;
- b. z večjimi domačimi ponudniki spletne trgovine in uredniki forumov se dogovori o obveščanju njihovih uporabnikov o zakonskih obveznostih vezanih na ITV;
- c. izboljšava se nadzor nad trgovino po pošti in po spletu ter vsebino ITV vključi med prednostne redne programe dela Inšpekcije RS za okolje, Pošte Slovenije ter Finančne uprave RS;
- d. preučitev možnosti uvedbe avtomatiziranega nadzora nad spletno prodajo prepovedanih ITV (ključne besede, ki jih išče sistem).

4.1.3. Hišne živali/akvarijske vrste/terarijske vrste (podkategorija 2.4)

Strateški cilj:

Preprečen je vnos in širjenje ITV hišnih živali/akvarijskih vrst/terarijskih vrst (vključno z živo hrano za take vrste) in posledično ohranjeni vrste in habitatni tipi, ki so zaradi ITV najbolj ogroženi, prednostno na zavarovanih območjih, območjih Natura 2000 in drugih naravovarstveno pomembnih območjih.

Ključni deležniki:

- Ministrstvo za gospodarstvo,
- Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano,
- Ministrstvo za okolje in prostor (Sektor za ohranjanje narave in Sektor za odpadke),
- Gospodarska zbornica Slovenije, trgovina,
- Carinska uprava
- Uprava za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin (UVHVVR),
- Pošta in druge dostavne službe,
- Zavod za ribištvo Slovenije in ribiške družine,
- lastniki komercialnih ribnikov,
- Zavod za gozdove Slovenije
- Lovska zveza Slovenije
- lovske družine,
- trgovine za male živali in uvozniki,
- trgovine z akvaristiko in teraristiko,
- slovenske spletne trgovine za male živali, akvaristiko in teraristiko ter uredniki forumov
- društva za varstvo živali,
- združenja akvaristov in teraristov,
- hortikultura podjetja,
- podjetja, ki se ukvarjajo z urejanjem okrasnih ribnikov,
- društva ljubiteljev vrtnarstva,
- veterinarska inšpekcija, inšpekcije za okolje, gozdarstvo, lovstvo
- splošna javnost

Aktivnost za doseg strateškega cilja in vseh operativnih ciljev

- A. Priprava se celovitega komunikacijskega načrta, ki bo omogočil doseganje strateškega in vseh operativnih ciljev, zagotovitev je njegovega izvajanja in preverjanje učinkovitosti.

Aktivnosti za doseganje operativnih ciljev

CILJ 1: Lastniki hišnih živali/akvarijskih vrst/terarijskih vrst so seznanjeni z zakonodajo in nevarnostmi, ki jih predstavlja posedovanje hišnih živali ITV, ter z ukrepi, ki jih morajo sprejeti, da se prepreči možnost njihovega razmnoževanja in pobega.

Obstoječe stanje:

V letu 2021 je bil sprejet nov ZZZiv, ki v enem letu od uveljavitve zakona predvideva sprejetje seznama dovoljenih hišnih živali, v 18 mesecih od uveljavitve, pa njegovo izvajanje.

Poleg zakonskih obveznosti je pomembno nadaljevati z uveljavljanjem prostovoljnih kodeksov. V projektu Thuja 2 je bil pripravljen Kodeks ravnanja s tujerodnimi vrstami pri trgovanju s hišnimi živalmi, ki podpisnike zavezuje k ustreznim ravnanjem za ozaveščanje kupcev. Hišne živali, ki so ITV, ki zadevajo Unijo, v Sloveniji niso več na trgu pri podjetjih, ki se ukvarjajo z veletrgovino in maloprodajo hišnih živali. Pri vodnih rastlinah za akvaristiko je problem, da trgovci pogosto uporabljajo napačna, neustrezna imena, trgovska imena ali sinonime, kar lahko vodi v nehoteno prodajo ITV vodne rastline, ki je na seznamu EU. Ljubiteljski akvaristi/teraristi si vrste v ozkih krogih medsebojno izmenjujejo, in zaradi nepoznavanja lahko prihaja do zamenjav podobnih vrst.

Aktivnosti za doseg cilja:

- a. priprava priročnika za oskrbo in preprečevanje razmnoževanja ITV, za katere se pričakuje, da jih ljudje še posedujejo, in zagotovi njegovo dostopnost in promocijo; seznam prednostnih vrst je v Prilogi 3;
- b. priprava priročnika za ustrezno vzdrževanje in čiščenje akvarijev, ribnikov in terarijev z vidika preprečitve vnosa ITV v naravo;
- c. z različnimi ukrepi/ugodnostmi, kot na primer s subvencioniranjem, seznamom ustanov, ki specialne sterilizacije opravljajo, se spodbuja primerne načine sterilizacije/kastracije ITV hišnih živali/akvarijskih vrst/terarijskih vrst ter zagotavlja možnosti za njihovo izvedbo;
- d. priprava nabora vrst vodnih rastlin, ki ne predstavljajo tveganja za naravo tudi v primeru morebitnega pobega/izpusta v naravo, v sodelovanju z deležniki;
- e. spodbujanje prodajalcev akvarijskih in drugih vodnih rastlin, da so vse vodne rastline pri prodaji označene z znanstvenim imenom, s komunikacijskimi in drugimi aktivnostmi

CILJ 2: Izdelana je analiza vseh možnosti za prevzem in oskrbo hišnih živali, ki so bile posedovane pred uvrstitvijo na seznam EU, za katere nekomercialni lastniki ne morejo izpolniti zahtevanih pogojev iz 31. člena Uredbe (EU) 1143/2014.

Obstoječe stanje:

V Sloveniji trenutno ni možnosti za oddajo hišnih živali, za katere nekomercialni lastniki ne morejo zagotoviti ustrezne oskrbe, niti niso preučene možnosti za to. Edina možnost za te živali je evtanazija, pri izvedbi katere pa imajo v primeru usmrtitve zdravih živali zadržke številni veterinarji.

Aktivnost za doseg cilja:

- a. izdelava analize potreb ter vseh možnih načinov in pogojev za oddajo hišnih/akvarijskih/terarijskih živali pod pogoji iz 31. člena Uredbe EU (1143/2014), v katero se vključi tako možnosti posvojitve kot ureditve zavetišča ali podelitve pravice za skrb teh živali s strani živalskih vrtov do njihove smrti ob preprečitvi razmnoževanja in izpolnjevanju pogojev za njihovo oskrbo ter pogojev, ki jih določa Uredba EU.

CILJ 3: Znale so potreba in možnosti za označitev hišnih živali, ki so bile posedovane pred uvrstitvijo na seznam EU.

Obstoječe stanje:

Označevanje nekaterih hišnih živali v ujetništvu ureja Pravilnik o označevanju živali prosto živečih vrst v ujetništvu. Pravilnik se nanaša na živali, določene v 3. členu omenjenega Pravilnika, med katerimi ni ITV iz seznama EU, za katero je pomembna pot vnosa 2.4.

V veljavi je tudi Pravilnik o označevanju in registraciji hišnih živali, ki velja za pse, mačke in bele dihurje. 5. člen tega Pravilnika določa, da morajo biti hišne živali, ki niso psi, mačke ali beli dihurji, in za katere način označitve ni posebej predpisan s predpisom, ki določa označevanje živali prostoživečih vrst v ujetništvu, v prometu in pri trgovanju označene na način, ki omogoča njihovo identifikacijo. Hišno žival lahko na željo lastnika veterinar označi z mikročipom in vnese v Centralni register hišnih živali (pred 2021 Centralni register psov). Pred letom 2014 se označitve hišnih živali ITV niso izvajale, zato večina teh ni označena.

Nove spremembe in dopolnitve ZZZiv določajo, da lahko fizične in pravne osebe (razen nekaterih izjem) posedujejo le živali, ki so na seznamu dovoljenih vrst. Prehodna določba v 23. členu fizičnim ali pravnim osebam, ki ob začetku uporabe novega 6.č člena zakona (18 mesecev od uveljavitve zakona) ne izpolnjujejo pogojev iz prvega odstavka novega 6.č člena zakona in posedujejo žival ali živali živalskih vrst, ki niso uvrščene na seznam dovoljenih vrst živali ali na seznam prepovedanih vrst živali, dovoljuje posedovanje te živali do njihove naravne smrti, če v šestih mesecih od začetka uporabe novega 6.č člena zakona: (I) zagotovijo označitev živali; (II) prijavijo označeno žival

upravnemu organu, pristojnemu za veterinarstvo, ki žival vpiše v centralni register hišnih živali ter (III) zagotovijo izpolnjevanje predpisanih bivalnih razmer in oskrbo v skladu s predpisom, ki ureja bivalne razmere in oskrbo živali prostoživečih vrst v ujetništvu.

Živali, ki niso na seznamu dovoljenih vrst lahko, v skladu s 6.č členom ZZZiv, poleg živalskih vrtov posedujejo tudi: živalskemu vrtu podoben prostor, ki izpolnjuje pogoje po predpisih, ki urejajo ohranjanje narave ter pravna ali fizična oseba, ki poseduje in uporablja te živali v skladu s predpisi, ki urejajo divjad in lovstvo. Če žival, ki ni na seznamu dovoljenih vrst, poseduje druga pravna ali fizična oseba ali je taka žival najdena, inšpektor, pristojen za ohranjanje narave, tako žival odvzame in jo odda fizični ali pravni osebi iz 6.č člena ZZZiv ali zunaj Republike Slovenije, če to ni mogoče, pa odredi usmrnitev.

Ni še znano obstoječe stanje tistih ITV hišnih živali, ki so bile posedovane pred njihovo uvrstitvijo na seznam EU, v Sloveniji (npr. poizvedovanje pri veterinarjih in veterinarskih klinikah, katere vse vrste so že zdravili) niti ugotovitev ali za označevanje ITV hišnih živali, ki so jih ljudje posedovali pred uvrstitvijo na seznam EU, zadošča obstoječa pravna podlaga ali so potrebne spremembe/dopolnitve.

Aktivnosti za doseg cilja:

- a. izdelava analize stanja hišnih živali, ki so bile posedovane pred uvrstitvijo ITV na seznam EU;
- b. analiza obstoječih pravnih podlag in morebitne posodobitve/spremembe predpisov s področja označevanja hišnih živali, glede na rezultate aktivnosti a);

CILJ 4: Vzpostavljen je učinkovit sistem pregledov na mejah za preprečitev vnosa ITV hišnih živali/akvarijskih vrst/terarijskih vrst.

Obstoječe stanje

Preden potujoče pošiljke z rastlinami in živalmi pridejo na carinski pregled, gredo čez fitosanitarni pregled oz. veterinarski pregled in preveritev CITES zahtev, v kolikor gre za tovrstne organizme. Na mejah živali veterinarsko pregledajo, nekatere morajo imeti tudi ustrezno spričevalo, ki pa ne obravnava njihove invazivnosti. Enako fitosanitarna inšpekcija pregleda rastline le z vidika varnosti pred vnosom patogenov. Veterinarski inšpektorji so seznanjeni z Uredbo EU o invazivnih tujerodnih vrstah in bi ob morebitnem pojavu vrste s Seznama žival z veliko verjetnostjo prepoznali ter predali pooblaščenemu nadzornemu organu. Inšpekcija za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin za invazivne tujerodne rastline ni ustrezno usposobljena, a v primeru, da nadzorni organi naletijo na sumljivo pošiljko, pri kateri bi lahko šlo za uvoz neznane vrste živali/rastline in pripadajoča dokumentacija ni skladna z vsebino pošiljke, le to v preveritev pošljejo na Agencijo republike za okolje oz. Ministrstvo za okolje in prostor. Pošiljke na carini gredo tudi čez rentgenski pregled. Odpre se jih, če se na rentgenskem pregledu opazi sumljivo ali neustrezno vsebino. Izvajajo pa se tudi naključni pregledi (odpiranja) pošiljk. Podoben sistem velja tako za preglede na mejah, kot za preglede poštnih pošiljk. Za Pošto Slovenije velja to le v primeru, če to naloži pristojni organ.

Med pristojne organe, ki bi lahko zaznali tudi invazivne hišne živali/akvarijske vrste/terarijske vrste (vključno z živo hrano za take vrste), štejemo:

- Inšpekcijo za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin (fitosanitarna ter veterinarska inšpekcija),
- Inšpekcijo za okolje in naravo - službo za nadzor nad trgovino z ogroženimi rastlinskimi in živalskimi vrstami (CITES).
- FURS v sodelovanju s Pošto Slovenije in drugimi poštnimi službami.

Aktivnosti za doseg cilja:

- a. priprava analize grožnje vnosa hišnih živali/akvarijskih vrst/terarijskih vrst v EU na mejah in ukrepe, prilagojene rezultatom analize;
- b. zagotovitev rednega informiranja pristojnih mejnih organov za nadzor uvoza hišnih živali/akvarijskih vrst/terarijskih vrst (UVHVVR) ter njihovo povezovanje;
- c. izpopolnitev načinov prepoznave in zaznave hišnih živali/akvarijskih vrst/terarijskih vrst, ki zadevajo Unijo, in njihovih reproduktivnih delov na mejah ter preučitev možnosti uvedbe novih metod, prilagojenih za njihovo zaznavanje.

CILJ 5: Ponudniki in uporabniki spletnih trgovin in forumov so obveščeni o omejitvah in negativnih posledicah ITV, ponudniki so spodbujeni k izvajanju prostovoljnih ukrepov za preprečitev vnosa in širjenja ITV prek svojih platform/orodji.

Obstoječe stanje:

Spletne trgovine slovenskih ponudnikov, ki se ukvarjajo s prodajo hišnih živali, akvaristiko in teraristiko večinoma posebej ne opozarjajo na problematiko ITV in zakonske obveznosti lastnikov hišnih živali in vodnih rastlin. Le redko zasledimo zapise ponudnikov, ki ozaveščajo svoje kupce o odgovornem nakupu eksotičnih živali, kjer opozorijo, da invazivnih eksotičnih živali pod nobenim pogojem ne spuščamo v naravo (<https://www.aro.si/prvi-koraki-pri-izbiri-eksoticne-zivali/>).

Aktivnosti za doseg cilja:

- a. vzpostavitev rednega obveščanja domačih spletnih trgovcev in urednikov spletnih forumov o zakonodaji vezani na ITV, ki zadevajo Unijo;
- b. z večjimi ponudniki slovenske spletne trgovine in uredniki forumov se dogovori o obveščanje njihovih uporabnikov o zakonskih obveznostih vezanih na ITV;
- c. izvajanje nadzora nad trgovino po pošti in po spletu ter vsebino ITV vključitev med prednostne redne programe dela Inšpekcije RS za okolje, Pošte Slovenije in Finančne uprave RS;
- d. preuči se možnost uvedbe avtomatiziranega nadzora nad spletno prodajo prepovedanih ITV (ključne besede, ki jih išče sistem);

CILJ 6: Na seznam dovoljenih živali, iz člena 6. c Zakona o zaščiti živali, niso uvrščene invazivne tujerodne vrste, ki zadevajo Unijo, ter tujerodne vrste, ki na območju Slovenije v primeru izpustov zaradi svoje invazivnosti predstavljajo nevarnost za biodiverzitetu oziroma nevarnost za ohranitev okolja

Obstoječe stanje:

V letu 2021 so bile sprejete nove spremembe in dopolnitve ZZZiv, ki vključujejo člen 6. c, na podlagi katerega mora, minister, pristojen za veterinarstvo, v soglasju z ministrom, pristojnim za ohranjanje narave, v enem letu od uveljavite zakona pripraviti in sprejeti seznam dovoljenih vrst hišnih živali. Za vrste, ki se uvrstijo na seznam dovoljenih vrst, je skladno s členom 6. c ZZZiv med drugim treba dokazati, da te *ne predstavljajo tveganja za biodiverzitetu in ohranitev okolja, ker ne obstajajo znaki, da bi se osebk, ki iz ujetništva pobegnejo v naravo, lahko prilagodili in predstavljali nevarnost za biodiverzitetu oziroma nevarnost za ohranitev okolja.*

Aktivnost za doseg cilja:

- a. zagotovljena je vključenost pristojnih strokovnih institucij za ohranjanje narave s poznavanjem invazivnih tujerodnih vrst v pripravo seznamov dovoljenih in prepovedanih vrst hišnih živali.
- b. pri pripravi seznamov dovoljenih in prepovedanih živali iz člena 6. c in 6. b Zakona o zaščiti živali se preveri lastnosti vrst in njihov potencial za invazivnost na območju Slovenije.

4.2. Tabela ukrepov

Za izvajanje aktivnosti je treba zagotoviti ustrezno kadrovska podpora ter potrebna redna finančna sredstva za izvajanje aktivnosti v pristojni državnih organih oz. institucijah.

Finančna ocena je še zelo groba in so v fazi usklajevanj za pripravo akcijskega načrta mogoče večje spremembe. Viri financiranja so lahko različni, in sicer državnih proračun, Podnebni sklad, različni projekti, občinski proračuni in drugi.

Tabela 8: Kazalci, nosilci aktivnosti, predlagana obdobja izvajanja, groba ocena stroškov in možni viri financiranja.

Nosilci aktivnosti so odebeljeni.

Pot	Operativni cilj	Aktivnost	Kazalci	Nosilci aktivnosti in sodelujoči	Predlog terminskega načrta	Finančna ocena (EUR)
6.1	1 – 6	A	(a) pripravljen enoten komunikacijski načrt, (b) izvedene prioritete aktivnosti ter (c) opravljena analiza njegovega izvajanja in učinkovitosti	ZRSVN , MOP, MKGP, ZGS, ZZRS, KGZS in KGZ	(a) jan. 2023 (b) 2023 – 2027 (c) 2027	(a) 60.000 (b) 500.000 (c) 2.000
		a	določen protokol za učinkovit sistem ZOHO na mejah	MOP , ZGS, ZZRS, DRSV, DRSI, KGZS , GIS, Vlada RS	do 2023	5.000
	1	b	(a) pripravljene metodologije za sistem ZOHO za Slovenijo za ključne taksonomske skupine in (b) njegovo izvajanje	MOP, ZRSVN , ZGS, ZZRS, DRSV, DRSI, DARS, SŽ, KGZS, GIS	(a) do 2024 (b) 2025 – 2027	(a) 5.000 (b) 60.000
		c	(a) pripravljene metodologije monitoringa na obmejnih območjih za Slovenijo za ključne vrste ali taksonomske skupine in (b) njegovo izvajanje	MOP, ZRSVN , ZGS, ZZRS, DRSV, DRSI, DARS, SŽ, GIS	(a) do 2025 (b) 2026 - 2027	(a) 15.000 (b) 60.000
		d	sprejeta dopolnitev Uredbe o določitvi divjadi in lovnih dob	MKGP , Vlada RS	do 2023	ni dodatnih stroškov
		e	delujoč informacijski sistem, ki zagotavlja obveščanje odgovornih institucij po sektorjih	MOP, ARSO , GIS	2022 - 2027	130.000
		2	a	(a) razvita metodologija za izvedbo ZOHO po taksonomskih skupinah za ključne vrste, ki se v Sloveniji pojavljajo lokalno, in (b) njegovo izvajanje	MOP, ZRSVN , ZGS, ZZRS, DRSV, DRSI, DARS, SŽ, ELES, GIS	(a) do 2025 (b) 2026 - 2027

Pot	Operativni cilj	Aktivnost	Kazalci	Nosilci aktivnosti in sodelujoči	Predlog terminskega načrta	Finančna ocena (EUR)
		b	(a)razvita metodologija za odkrivanje novih vrst ali novih lokacij vrst, ki so v SLO malo razširjene in (b) njeno izvajanje ter (c) analiza učinkovitosti	MOP, ZRSVN , ZGS, ZZRS, DRSV, DARS, SŽ,	(a) do 2023 (b) do 2026	(a) 30.000 (b) 60.000
		c	sprejete spremembe Uredbe o določitvi divjadi in lovnih dob	MKGP , Vlada RS	do 2023	ni dodatnih stroškov
		d	delujoč informacijski sistem, ki zagotavlja obveščanje odgovornih institucij po sektorjih	MOP, ARSO , GIS	2022 - 2027	90.000
	3	a	pripravljene vse strokovne podlage za obvladovanje močno razširjenih ITV	ZRSVN, ZZRS, ZGS (lovstvo) , GIS	do 2023	18.000
		b	sprejetje posameznih operativnih programov za obvladovanje močno razširjenih ITV	MOP , Vlada RS	do 2024	ni dodatnih stroškov
		c	monitoringi močno razširjenih vrst se izvajajo	MOP, ZRSVN, ZZRS, ZGS (lovstvo) , Upravljalci ZO	2022 – 2027	750.000
		d	izobraževalne in ozaveščevalne aktivnosti za spodbujanje zbiranja podatkov o razširjenosti ITV se redno izvajajo – najmanj 10 dogodkov ali objav na leto	ZRSVN , MOP, MKGP, ZGS, ZZRS, KGZS, GIS in KGZ	2022 - 2027	60.000
		e	izvajajo se prednostne naloge iz operativnih programov	ZRSVN, MOP , MKGP, ZGS, ZZRS, KGZS in KGZ	2023 - 2027	350.000
	4	a	izdelana je analiza najboljčutljivejših vrst in habitatnih tipov Natura 2000, ki jih ogrožajo ITV	MOP, ZRSVN , GIS	do 2025	55.000
		b	novi PUN vsebuje ukrepe za preprečevanje negativnih vplivov ITV na kvalifikacijske vrste in habitatne tipe	MOP, ZRSVN	do 2023	ni dodatnih stroškov
	5	*a	ukrepi za preprečevanje in obvladovanje vnosa in širjenja ITV so vključeni v sektorske načrte za (a) gozdarstvo, (b) lovstvo, (c) ribištvo, (d) upravljanje z vodami in v (e) kmetijske politike	ZRSVN, MOP (DRSV) , MKGP, ZGS, ZZRS	(a) 2022 – 2027 (b) 2022 – 2027 (c) 2022 - 2027 (d) 2022 – 2027 (e) 2023 - 2027	dodatnih stroškov za pripravo sektorskih načrtov ni, stroškov za izvedbo še ni mogoče oceniti
		b	ukrepi za preprečevanje vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst so vključeni v državne prostorske načrte za infrastrukturne objekte	MOP, DRSI, ZRSVN	2022 - 2027	dodatnih stroškov za vključitev ukrepov v DPN ni, stroškov za izvedbo še ni mogoče oceniti

Pot	Operativni cilj	Aktivnost	Kazalci	Nosilci aktivnosti in sodelujoči	Predlog terminskega načrta	Finančna ocena (EUR)
		c	izvedeno usposabljanje in pripravljena navodila za izvajanje sektorskih ukrepov	ZRSVN, MOP (DRSV), MKGP, ZGS, ZZRS, KGZS in KGZ	2024	92.000
		d	pripravljen nabor primerov dobrih praks za zmanjšanje dovzetnosti ekosistemov za ITV ob izvajanju sektorskih aktivnosti	ZRSVN, MOP (DRSV), MKGP, ZGS, ZZRS, KGZS in KGZ	do 2027	35.000
	6	a	določeni strateški cilji in naloge za obvladovanje ter preprečevanje vnosa in širjenja ITV v zavarovanih območjih z upravljavci	MOP, Upravljavci ZO, ZRSVN, ZZRS, ZGS	do 2023	17.000
		b	določeni operativni cilji za zavarovana območja z upravljavci, ki so vključeni v ustrezne načrte	MOP, Upravljavci ZO, ZRSVN, ZZRS, ZGS	2023 - 2024	34.000
		c	ukrepi za preprečevanje in obvladovanje vnosa in širjenja ITV so vključeni v letne programe upravljavcev zavarovanih območij	MOP, Upravljavci ZO	2022 - 2027	ocena bo podana na podlagi operativnih ciljev, do takrat cca 750.000
		d	upravljavci zavarovanih območij na zavarovanih območjih, ki jih upravljajo, redno zagotavljajo izvajaje monitoringa ključnih ITV	MOP, Upravljavci ZO, ZRSVN, ZZRS, ZGS	2022 - 2027	še ni mogoče oceniti
		e	upravljavci zavarovanih območij si med seboj in z drugimi javnimi strokovnimi institucijami najmanj enkrat letno izmenjajo izkušnje na temo ITV	ZRSVN, Upravljavci ZO, ZZRS, ZGS	2022 – 2027	15.000
	7	a	pripravljena in usklajena so priporočila za vzdrževanje zelenih površin ² ob infrastrukturnih objektih in drugih javnih površinah	ZRSVN, DRSI in koncesionarji, DARS, SŽ, DRSV in koncesionarji, vzdrževalci zelenih površin, SOS, ZOS, ZMOS	2022	7.000
		b	z izvedbo izobraževanj vsake dve leti je zagotovljena izmenjava znanj med vzdrževalci zelenih površin, lastniki zelenih površin in naravovarstvenimi službami	MOP, ZRSVN, DRSI, DARS, SŽ, ZRSVN, SOS, ZOS, ZMOS	2023 - 2027	4.500

² zelene javne površine vključujejo travnate površine, hortikulturne ureditve in površine vzdolž ceste v cestnem svetu

Pot	Operativni cilj	Aktivnost	Kazalci	Nosilci aktivnosti in sodelujoči	Predlog terminskega načrta	Finančna ocena (EUR)
		c	ukrepi za preprečevanje širjenja ITV so vključeni v vzorčne protokole vzdrževanja zelenih površin ob infrastrukturnih objektih in drugih zelenih površinah	MOP, ZRSVN, DRSI , DARS, SŽ, DRSV , SOS , ZOS , ZMOS	2023	še ni mogoče oceniti
2.9	1 – 4	A	pripravljen enoten komunikacijski načrt, izvedene prioritete aktivnosti ter opravljena analiza njegovega izvajanja in učinkovitosti	ZRSVN , MOP, MKGP, KGZS in KGZ	(a) jan. 2023 (b) 2023 – 2027 (c) 2027	stroški enotnega komunikacijskega načrta prikazani pri poti 6.1
	1	a	pripravljena so navodila za preprečevanje širjenja ITV iz parkov, z vrtov in drugih zelenih površin ter ribnikov (vključno z odstranjevanjem ITV in ravnanjem z njihovimi ostanki)	ZRSVN , MOP	do 2025	25.000
		b	navodila za urejanje in vzdrževanje vrtov parkov, drugih zelenih površin in ribnikov so javno objavljena	ZRSVN , MOP	do 2026	ni dodatnih stroškov
		c	izvedeno je izobraževanje/delavnica za vzdrževalce parkov in drugih zelenih površin	ZRSVN, MOP	2026	2.000/izobraževanje
	2	a	pripravljen je seznam okrasnih rastlin, ki lahko nadomestijo okrasne ITV	ZRSVN , MOP	2025	15.000
		b	objavljen priročnik z ukrepi za varno in učinkovito odstranitev okrasnih ITV rastlin z upravljanih površin	ZRSVN , MOP	do 2025	15.000
		c	narejen je pregled prisotnosti okrasnih ITV na javnih zelenih površinah predvsem v mestnih občinah ter seznanitev občin s stanjem in potrebnimi ukrepi; (b) na pregledanih zelenih površinah predvsem mestnih občin ni več prisotnih okrasnih rastlin ITV	MOP , ZRSVN, ZMOS	(a) 2023 (b) 2024	(a) 20.000 (b) še ni mogoče oceniti
		d	število opravljenih inšpekcijskih nadzorov se od 2022 do 2027 poveča najmanj za 100%	MOP , MKGP	2022 - 2027	ni dodatnih stroškov
	3	a	pripravljena je analiza pomembnosti vnosa ITR prek meja in nabor odgovarjajočih ukrepov	ZRSVN, UVHVR, MOP , Carinska služba	2023	10.000
		b	zagotovljeno je redno informiranje (ob novostih) pristojnih mejnih organov in njihovo povezovanje	ZRSVN, UVHVR, MOP , FURS, Carinska služba	2024 - 2027	5.000
		c	načini prepoznavne in zaznave rastlin in njihovih reproduktivnih delov na mejah so izpopolnjeni in prilagojeni zaznavi vnosa ITV rastlin s Seznama	ZRSVN, UVHVR, MOP , FURS, Carinska služba	2025	ni mogoče oceniti

Pot	Operativni cilj	Aktivnost	Kazalci	Nosilci aktivnosti in sodelujoči	Predlog terminskega načrta	Finančna ocena (EUR)
	4	a	vzpostavljen sistem rednega obveščanja (ob novostih ali najmanj 1x letno) domačih spletnih trgovcev in urednikov spletnih forumov o zakonodaji o ITV	MOP, ZRSVN, MGRT	2022 - 2027	6.000
		b	sprejet dogovor s ključnimi spletnimi trgovci in uredniki forumov glede obveščanja o ITV, sezname prepovedanih ITV so vidni na ključnih spletnih straneh	MOP, ZRSVN, MKGP, ZGS, MGRT	2023	10.000
		c	v letnih poročilih pristojnih organov je razviden reden nadzor nad trgovino po pošti in spletu	MOP, MKGP, UVHVR, FURS	2022 - 2027	ni dodatnih stroškov
		d	preučena je možnost uvedbe avtomatiziranega nadzora nad spletno prodajo prepovedanih ITV (ključne besede, ki jih išče sistem) in predlog izvedbe;	MOP, MGRT, MKGP, FURS	2025	20.000
2.4	1 – 6	A	(a)pripravljen enoten komunikacijski načrt, (b)izvedene prioritete aktivnosti ter (c)opravljena analiza njegovega izvajanja in učinkovitosti	ZRSVN, MOP, ZZRS, UVHVR	(a) jan. 2023 (b) 2023 – 2027 (c) 2027	stroški enotnega komunikacijskega načrta prikazani pri poti 6.1
	1	a	pripravljen priročnik za oskrbo in preprečevanje razmnoževanja ITV za relevantne vrste	ZRSVN, MOP, UVHVR	2023	15.000
		b	pripravljen priročnik za ustrezno vzdrževanje akvarijev, ribnikov in terarijev	ZRSVN, MOP	2023	15.000
		c	pripravljen seznam ustanov, ki opravljajo sterilizacije, sterilizacije/kastracije ITV hišnih živali/akvarijskih vrst/terarijskih vrst se izvajajo na zahtevo lastnikov	UVHVR	2023	2.000
		d	pripravljen je seznam vodnih rastlin, ki v Sloveniji ne predstavljajo tveganja za naravo v primeru pobega	ZRSVN, MOP	2024	15.000
		e	delež trgovin, ki imajo vodne rastline označene z znanstvenim imenom se povečuje in doseže najmanj 80%	ZRSVN, MGRT, MOP, TZS – Sekcija ZOO trgovin	2023 - 2027	30.000
	2	a	izvedena analiza potreb in možnih načinov in pogojev za oddajo okrasne gizdavke pod pogoji iz 31. člena Uredbe (EU) 1143/2014	MOP, ZRSVN, UVHVR	2024	10.000

Pot	Operativni cilj	Aktivnost	Kazalci	Nosilci aktivnosti in sodelujoči	Predlog terminskega načrta	Finančna ocena (EUR)
	3	a	izdelava analize stanja hišnih živali, ki so bile posedovane pred uvrstitvijo ITV na seznam EU	MOP , ZRSVN, UVHVVR	2024	6.000
		b	analiza obstoječih pravnih podlag in morebitne posodobitve/spremembe predpisov s področja označevanja hišnih živali	MOP , ZRSVN, UVHVVR	2024	2.500
	4	a	analizirana grožnja vnosa hišnih živali/akvarijskih vrst/terarijskih vrst v EU na mejah ter predlog ukrepov	MOP , ZRSVN, UVHVVR, Carinska služba	2024	10.000
		b	zagotovljeno je redno (ob novostih ali najmanj 1x letno) informiranje pristojnih mejnih organov in njihovo povezovanje	MOP , ZRSVN, UVHVVR, Carinska služba	2023 - 2027	5.000
		c	načini prepoznave in zaznave hišnih živali/akvarijskih vrst/terarijskih vrst in njihovih reproduktivnih delov so izpopolnjeni z izvedenim izobraževanjem in optimizirani postopki zaznave vnosa ITV s Seznamoma	MOP , ZRSVN, UVHVVR, Carinska služba	2024	5.000
	5	a	vzpostavljen sistem rednega obveščanja (ob novostih ali najmanj 1x letno) domačih spletnih trgovcev in urednikov spletnih forumov o zakonodaji o ITV	ZRSVN, MOP , MGRT	2023 - 2027	6.000
		b	sprejet dogovor s ključnimi spletnimi trgovci in uredniki forumov glede obveščanja o ITV, sezname prepovedanih ITV so vidni na ključnih spletnih straneh	MOP , ZRSVN, MGRT	2023	10.000
		c	v letnih poročilih pristojnih organov je razviden reden nadzor nad trgovino po pošti in spletu	MOP , UVHVVR, ZRSVN, FURS	2022 - 2027	ni dodatnih stroškov
		d	preučena možnost uvedbe avtomatiziranega nadzora nad spletno prodajo prepovedanih ITV	MOP , UVHVVR, ZRSVN, FURS	2025	20.000
	6	a	vključenost pristojnih strokovnih institucij za ohranjanje narave s poznavanjem invazivnih tujerodnih vrst v pripravo seznamov dovoljenih in prepovedanih vrst hišnih živali, iz člena 6.b in 6. c Zakona o zaščiti živali	MKGP , MOP , UVHVVR, ZRSVN	2022 - 2027	2.000

Pot	Operativni cilj	Aktivnost	Kazalci	Nosilci aktivnosti in sodelujoči	Predlog terminskega načrta	Finančna ocena (EUR)
		b	preverjene so lastnosti in invazivni potencial na območju Slovenije za vrste, ki so vključene na seznam dovoljenih vrst, iz člena 6. c Zakona o zaščiti živali	MOP, ZRSVN, MKGP, UVHVVR	2022 - 2027	15.000

* (a) novi 10-letni gozdnogospodarski načrti (GGN) gozdnogospodarskih območij (GGO) bodo predvidoma sprejeti 2022, gozdnogospodarski načrti gozdnogospodarskih enot (GGE) se spreminjajo vsakih 10-let, a se veljavnosti po enotah razlikujejo; vsebina ITV bo vključena in nadgrajena v vse GGN GGE od leta 2022 naprej;

(b) priprava novih desetletnih lovsko upravljaljskih načrtov lovsko upravljaljskih območij za obdobje 2021 – 2030 je v teku; dvo letni lovsko upravljaljski načrti lovsko upravljaljskih območij in letni načrti lovišč in lovišč s posebnim namenom so podrejeni dolgoročnim načrtom; vsebina ITV bo vključena in glede na obstoječe tudi nadgrajena v vseh lovsko upravljaljskih načrtih od leta 2022 naprej;

(c) Program upravljanja rib velja do konca leta 2021 in že vsebuje ukrepe za obvladovanje ITV, novi program, ki bo predvidoma pripravljen 2022 bo tematiko ITV obravnaval še bolj poglobljeno;

(d) v pripravi sta že nova načrta upravljanja voda, ki bosta vključevala ukrepe za obvladovanje ITV v vodnem in obvodnem prostoru;

(e) v pripravi je Strateški načrt skupne kmetijske politike 2023-2027, ki bo vključeval vsebino ITV.

Kratice organizacij iz Tabele 8.

DARS - Družba za avtoceste v Republiki Sloveniji
 DRSI – Direkcija Republike Slovenije za infrastrukturo
 DRSV – Direkcija Republike Slovenije za vode
 ELES – ELES, d.o.o.
 FURS – Finančna uprava Slovenije
 GIS – Gozdarski inštitut Slovenije
 KGZ – Kmetijsko gozdarski zavodi
 KGZS – Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije

MGRT – Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
 MKGP – Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
 MOP – Ministrstvo za okolje in prostor
 SOS – Skupnost občin Slovenije
 SŽ – Slovenske železnice

UVHVVR – Uprava za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin
 ZGS – Zavod za gozdove Slovenije
 ZMOS – združenje mestnih občin Slovenije
 ZO – zavarovana območja
 ZOS – Združenje občin Slovenije
 ZRSVN – Zavod Republike Slovenije za varstvo narave
 ZZRS – Zavod za ribištvo Slovenije

5. NADALJNJE DELO

Pred oddajo Strokovnih podlag smo predlagane ključne nosilce in sodelujoče zaprosili za strokovni pregled besedila. Odzvala se je velika večina zaprosenih organizacij, in sicer Zavod za gozdove Slovenije, Gozdarski inštitut Slovenije, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Direkcija republike Slovenije za vode, Ministrstvo za okolje in prostor – Sektor za ohranjanje narave, Direkcija Republike Slovenije za infrastrukturo, Pošta Slovenije, Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije in Zavod za ribištvo Slovenije.

Organizacije so podale konstruktivne predloge izboljšav in tudi pomisleke glede izvajanja akcijskega načrta, financiranja, pristojnosti in pravnih podlag za izvajanje. Večina na podlagi predloženih strokovnih podlag še ni znala natančno oceniti stroškov za izvajanje akcijskega načrta in hkrati so nekateri predlagali, da se ocena stroškov poda na podlagi dokončno usklajenih aktivnosti.

Strokovne predloge popravkov smo smiselno vključili v besedilo Strokovnih podlag, odprtih pa ostaja nekaj sistemskih in pravnih vprašanj, ki jih bo treba nasloviti v fazi medresorskega usklajevanja Akcijskega načrta za obravnavanje prednostnih poti vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst. Odprta ostajajo predvsem vprašanja pristojnosti in financiranja ter povezovanja nekaterih pravnih podlag, na primer Zakona o zaščiti živali in Uredbe (EU) 1143/2014.

6. ZAHVALA

Strokovne podlage so nastale ob pomoči številnih strokovnjakov, ki so s svojimi bogatimi izkušnjami in strokovnim znanjem prispevali pomembne informacije s področja svojega dela. Za to se zahvaljujemo:

- Martini Kačičnik Jančar (Zavod RS za varstvo narave),
- Branki Tavzes in Sabini Jereb (Ministrstvo za okolje in prostor),
- Luku Mrzelju in Barbari Semrajc (Zavod za ribištvo Slovenije),
- Mariji Kolšek in Matiju Stergarju (Zavod za gozdove Slovenije),
- Ladu Kutnarju, Aleksandru Marinšku, Maartenu de Grootu in Barbari Piškur (Gozdarski inštitut Slovenije),
- Primožu Habjanu in Sašu Novincu (Ministrstvo za kmetijstvo gozdarstvo in prehrano),
- Iztoku Kavčiču in Nataši Smolar Žvanut (Direkcija RS za vode),
- Tomažu Willenpartu (Direkcija RS za infrastrukturo),
- Olgi Novak in Tončki Jesenko (Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije),
- Valentini Šahman in Nataši Kruder Ivanović (Pošta Slovenije),
- Urški Kos (Uprava za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin),
- Urši Papler, Urški Oset in Petri Grmek (DRI upravljanje investicij, d. o. o.)
- vsem, za katere morda ne vemo, pa so bili zraven pri pripravi strokovnih predlogov.

7. UPORABLJENA ZAKONODAJA

Evropska:

- Izvedbena uredba Komisije (EU) 2016/1141 z dne 13. julija 2016 o sprejetju seznama invazivnih tujerodnih vrst, ki zadevajo Unijo, v skladu z Uredbo (EU) št. 1143/2014 Evropskega parlamenta in Sveta.
- Izvedbena uredba Komisije (EU) 2017/1263 z dne 12. julija 2017 o posodobitvi seznama invazivnih tujerodnih vrst, ki zadevajo Unijo, ki je bil vzpostavljen z Izvedbeno uredbo (EU) 2016/1141 v skladu z Uredbo (EU) št. 1143/2014 Evropskega parlamenta in Sveta.
- Izvedbena uredba Komisije (EU) 2019/1262 z dne 25. julija 2019 o spremembi Izvedbene uredbe (EU) 2016/1141 z namenom posodobitve seznama invazivnih tujerodnih vrst, ki zadevajo Unijo.
- Izvedbena uredba Komisije (EU) 2017/1454 z dne 10. avgusta 2017 o določitvi tehničnih oblik poročanja držav članic v skladu z Uredbo (EU) št. 1143/2014 Evropskega parlamenta in Sveta.
- Uredba (EU) 2017/625 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 15. marca 2017 o izvajanju uradnega nadzora in drugih uradnih dejavnosti, da se zagotovi uporaba zakonodaje o živilih in krmih, pravil o zdravju in dobrobiti živali ter zdravju rastlin in fitofarmaceutskih sredstvih, ter o spremembi uredb (ES) št. 999/2001, (ES) št. 396/2005, (ES) št. 1069/2009, (ES) št. 1107/2009, (EU) št. 1151/2012, (EU) št. 652/2014, (EU) 2016/429 in (EU) 2016/2031 Evropskega parlamenta in Sveta, uredb Sveta (ES) št. 1/2005 in (ES) št. 1099/2009 ter direktiv Sveta 98/58/ES, 1999/74/ES, 2007/43/ES, 2008/119/ES in 2008/120/ES ter razveljavitvi uredb (ES) št. 854/2004 in (ES) št. 882/2004 Evropskega parlamenta in Sveta, direktiv Sveta 89/608/EGS, 89/662/EGS, 90/425/EGS, 91/496/EGS, 96/23/ES, 96/93/ES in 97/78/ES ter sklepa Sveta 92/438/EGS (Uredba o uradnem nadzoru)
- Uredba (EU) št. 1143/2014 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. oktobra 2014 o preprečevanju in obvladovanju vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst.

Slovenska:

- Odlok o Krajinskem parku Debeli rtič (Uradni list RS, št. 48/2018)
- Odlok o Krajinskem parku Pivška presihajoča jezera (Uradni list RS, št. 43/2014)
- Odlok o Krajinskem parku Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib (Uradni list Republike Slovenije, št. 78/2015)
- Odredba o bivalnih razmerah in oskrbi živali prostoživečih vrst v ujetništvu (Uradni list RS, št. 90/01 in 46/14 – ZON-C)

- Odredba o bivalnih razmerah in oskrbi živali prostoživečih vrst v ujetništvu (Uradni list RS, št. 90/01 in 46/14 – ZON-C)
- Pravilnik o označevanju in registraciji hišnih živali (Uradni list RS, št. 89/14)
- Pravilnik o označevanju in registraciji hišnih živali (Uradni list RS, št. 89/14)
- Pravilnik o označevanju živali prosto živečih vrst v ujetništvu (Uradni list RS, št. 58/04)
- Pravilnik o označevanju živali prosto živečih vrst v ujetništvu (Uradni list RS, št. 58/04)
- Pravilnik o pogojih za zavetišča za zapuščene živali (Uradni list RS, št. 45/00 in 78/04)
- Pravilnik o prosto živečih živalskih vrstah, za katere ni treba pridobiti dovoljenja za gojitev (Uradni list RS, št. 62/07)
- Pravilnik o ribolovnem režimu v ribolovnih vodah (Uradni list RS, št. 99/07 in 75/10)
- Pravilnik o zaščiti hišnih živali (Uradni list RS, št. 51/09 in 89/14)
- Uredba o določitvi divjadi in lovnih dob (Uradni list RS, št. 101/04 in 81/14)
- Uredba o Krajinskem parku Radensko polje (Uradni list RS, št. 104/11 in 80/18)
- Uredba o Krajinskem parku Sečoveljske soline (Uradni list RS, št. 29/01, 46/14 – ZON-C in 48/18)
- Uredba o navzkrižni skladnosti (Uradni list RS, št. 97/15, 18/16, 84/16, 5/18, 81/18 in 38/19)
- Uredba o ravnanju in načinih varstva pri trgovini z živalskimi in rastlinskimi vrstami (Uradni list RS, št. 39/08, 106/10, 78/12 in 58/17).
- Uredbe o Naravnem rezervatu Škocjanski zatok (Uradni list RS, št. 75/13 in 46/14 – ZON-C)
- Zakon o divjadi in lovstvu (Uradni list RS, št. 16/04, 120/06 – odl. US, 17/08, 46/14 – ZON-C, 31/18, 65/20 in 97/20 – popr.)
- Zakon o ohranjanju narave (Uradni list RS, št. 96/04 – uradno prečiščeno besedilo, 61/06 – ZDru-1, 8/10 – ZSKZ-B, 46/14, 21/18 – ZNOrg, 31/18 in 82/20)
- Zakon o sladkovodnem ribištvu (Uradni list RS, št. 61/06)
- Zakon o Triglavskem narodnem parku (Uradni list RS, št. 52/10, 46/14 – ZON-C, 60/17 in 82/20)
- Zakon o veterinarskih merilih skladnosti (Uradni list RS, št. 93/05, 90/12 – ZdZPVHVVR, 23/13 – ZZZiv-C, 40/14 – ZIN-B in 22/18)
- Zakon o zaščiti živali (Uradni list RS, št. 38/13 – uradno prečiščeno besedilo, 21/18 – ZNOrg in 92/20)
- Zakonu o poštinih storitvah (Uradni list RS, št. 51/09, 77/10, 40/14 – ZIN-B in 81/15)

8. VIRI

- Ažman, T., Berlot, Š., Bevk, T., Cigoj Sitar, N., Hladnik, J., Hudoklin, J., Mlakar, A., Mlakar, B., Simoneti, M., Trbižan, G., Žakelj, K. 2020. Koncept Krajinske politike Slovenije. Dostopno na naslovu: <https://www.krajinskapolitika.si/strokovna-gradiva/>
- Bolha.com – Spletni oglasnik. 2022. Dostopno na naslovu: <https://www.bolha.com/zivali-ostalo/nosati-medvedek-par-oglas-970032>.
- De Groot, M., Kutnar, L., Jurc, D., Ogris, N., Kavčič, A., Marinšek, A., Kus Veenvliet, J., Verlič, A., 2017. Opozorilni seznam potencialno invazivnih tujerodnih vrst v slovenskih gozdovih in možne poti vnosa teh vrst. Novice iz varstva gozdov (online), 10, 8-15. Dostopno na naslovu: <https://www.zdravgozd.si/nvg/prispevek.aspx?idzapis=10-3>
- De Groot, M., S. Zidar, D. Bevk, M. Pibernik, M. Pislak Ocepek, J. Kus Veenvliet. 2020 Načrt za hitro odzivanje ob najdbi azijskega sršena (Vespa velutina), projekt LIFE ARTEMIS, izdelek akcije A2. Ljubljana: Gozdarski inštitut Slovenije, Zavod RS za varstvo narave in Zavod Symbiosis.
- Dolenc, A. in Rozman, S. 2021. Strokovne podlage za obvladovanje močno razširjenih invazivnih tujerodnih vrst za vrsto zahodna račja zel (Elodea nuttallii). Zavod Republike Slovenije za varstvo narave. (Naročnik MOP)
- Dolenc, B., Jamnik, M., 2009. Invazivne vrste akvarijskih/terarijskih živali in rastlin v slovenskih ZOO trgovinah. Ljubljana, Društvo osveščevalnih akvaristov in vivaristov Akvavia, 35 str.
- Društvo raznolikost (botanični vrt in mini zoo), 2021. Uporabne rastline. Dostopno na naslovu: <http://raznolikost.si/slo/node/96>
- EASIN. 2021. European Commission - Joint Research Centre - European Alien Species Information Network (EASIN) <https://easin.jrc.ec.europa.eu/>
- Facebook. Dostopno na naslovu: <https://facebook.com>
- Flajšman, K., J. Kus Veenvliet, M. de Groot 2020. Predlog načrta za hitro odzivanje ob najdbi rakunastega psa (Nyctereutes procyonoides), projekt LIFE ARTEMIS, izdelek akcije A2. Ljubljana: Gozdarski inštitut Slovenije in Zavod Symbiosis.
- Flajšman, K., J. Kus Veenvliet, M. de Groot 2020. Predlog načrta za hitro odzivanje ob najdbi sive veverice (Sciurus carolinensis), projekt LIFE ARTEMIS, izdelek akcije A2. Ljubljana: Gozdarski inštitut Slovenije, Zavod RS za varstvo narave in Zavod Symbiosis.
- Govedič, M. & G. Lipovšek, 2020. Izlov tujerodnih želv iz Lotosovega ribnika v Šmarjeških Toplicah. Poročilo. Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju. 9 str., pril. [Naročnik: Zavod republike Slovenije za varstvo narave, Ljubljana]
- Govedič, M. & G. Lipovšek, 2021. Izlov tujerodnih želv iz opuščenih glinokopov Šentlenart, kamnoloma Veliki Nerajec in kala v vasi Golek. Poročilo. Center za kartografijo favne in flore,

Miklavž na Dravskem polju. 15 str., pril. [Naročnik: Zavod republike Slovenije za varstvo narave, Ljubljana].

- Govedič, M., G. Lipovšek, N. Kirbiš, T. Bizjak Govedič, M. Vamberger, 2020. Newly discovered vital population of the European pond turtle *Emys orbicularis* in Prilipe oxbow lakes (SE Slovenia). *Natura Sloveniae*, Ljubljana 22(1): 5–17.
- Guček, M. 2021. Nadzor vnosa/uvoza majhnih pošilk rastlin, rastlinskih proizvodov in nadzorovanih predmetov iz tretjih držav fizičnim osebam. UVHVVR, dopis št. U06190-28/2021 z dne 24.6.2021.
- Harrover, C.A., Scalera, R., Pagrad, S., Schönrogge, K., Roy, H.E. 2017. Guidance for interpretation of CBD categories on introduction pathways. Technical note prepared by IUCN for the European Commission.
- Helmsaari, H., 2010. NOBANIS – Invasive Alien Species Fact Sheet – *Impatiens glandulifera*. Online Database of the European Network on Invasive Alien Species – NOBANIS. Dostopno na: www.nobanis.org
- Javni zavod Triglavski narodni park. 2016. Načrt upravljanja Triglavskega narodnega parka 2016 – 2025. Dostopno na: <https://www.tnp.si/assets/Javni-zavod/Nacrt-upravljanja/JZ-TNP-Nacrt-upravljanja-TNP-2016-2025.pdf>
- Kermavnar, J., Kutnar, L., Marinšek, A., 2018. Pojavljanje invazivne tujerodne rastlinske vrste kudzu (*Pueraria montana* var. *lobata*) v Sloveniji. *Hladnikia*, 42, 30-42.
- Kermavnar, J., Kutnar, L., Marinšek, A., Kus Veenvliet, J., De Groot, M., 2019. Invazivna tujerodna rastlinska vrsta kudzu (*Pueraria montana* var. *lobata*) je potencialna grožnja za slovenske gozdove. *Gozdarski vestnik*, 77 (2), 55-72.
- Kiraly, G., Hohla, M. & Nikolić, T. 2021. Novelties in the vascular flora of Croatia. *Nat. Croat.*, Vol. 30, No. 1, 173–189
- Király, G., Mesterházy, A., & Bakan, B. (2007). *Elodea nuttallii* (Planch.) H. St. John, *Myosotis laxa* Lehm. and *Pyrus austriaca* Kern., new for Slovenia, as well as other floristic records. *Hladnikia*, 20, 11-15.
- Kodeks ravnanja s tujerodnimi vrstami pri trgovanju s hišnimi živalmi, 2013. Dostopno na naslovu: <https://www.yumpu.com/en/document/read/54306123/kodeks-ravnanja-s-tujerodnimi-vrstami-pri-trgovanju-s-hisnimi-zivalmi>
- Kowarik I., Von der Lippe, M., 2011. Secondary wind dispersal enhances long-distance dispersal of an invasive species in urban road corridors. Department of Ecology, Technische Universität Berlin, Rothenburgstr. 12, D 12165 Berlin, Germany.
- Kus Veenvliet, J. & M. Humar, 2011. Tujerodne vrste na zavarovanih območjih. Poročilo o aktivnosti za krepitev zmogljivosti v sklopu projekta WWF Zavarovana območja v dinarski regiji.
- Kus Veenvliet, J. 2016. Poročilo o izvedbi II. faze projektne naloge Osveščanje o invazivnih tujerodnih vrstah, Uredbi (EU) št. 1143/2014 o preprečevanju in obvladovanju vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst in o odstranitvi orjaškega dežena. Zavod Symbiosis.

- Kus Veenvliet, J., D. Jurc, M. de Groot, 2020. Predlog sistema zgodnjega obveščanja in hitrega odzivanja na invazivne tujerodne vrste v gozdovih. Projekt LIFE ARTEMIS, izdelek akcije A2. Ljubljana: Gozdarski inštitut Slovenije in Zavod Symbiosis.
- Kus Veenvliet, J., Humar, M., 2011. Tujerodne vrste na zavarovanih območjih. Poročilo o aktivnosti za krepitev zmogljivosti v sklopu projekta, WWF Zavarovana območja v dinarski regiji. Dostopno na naslovu: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Dokumenti/Narava/Invazivne-vrste/d6393b8c56/tujerodne_vrste_zavarovana_obmocja_kus_veenvliet.pdf
- Kus Veenvliet, J., L. Kutnar, A. Marinšek & M. de Groot, 2020. Predlog načrta za hitro odzivanje ob najdbi kudzuja (*Pueraria montana* var. *lobata*), projekt LIFE ARTEMIS, izdelek akcije A2. Ljubljana: Gozdarski inštitut Slovenije in Zavod Symbiosis.
- Kus Veenvliet, J., L. Kutnar, A. Marinšek, M. de Groot, 2020. Predlog načrta za hitro odzivanje ob najdbi orjaškega dežena (*Heracleum mantegazzianum*), projekt LIFE ARTEMIS, izdelek akcije A2. Ljubljana: Gozdarski inštitut Slovenije, Zavod RS za varstvo narave in Zavod Symbiosis.
- Kus Veenvliet, J., Veenvliet, P., 2018. Nacionalna zakonodaja. Projekt LIFE ARTEMIS (online). Dostopno na naslovu: <https://www.tujerodne-vrste.info/ukrepi/nacionalna-zakonodaja/>
- Kutnar, L., Kobler, A., 2013. Sedanje stanje razširjenosti robinije (*Robinia pseudoacacia* L.) v Sloveniji in napovedi za prihodnost. *Acta Silvae et Ligni*, 102,21-30.
- Kutnar, L., Pisek, R., 2013. Tujerodne in invazivne drevesne vrste v gozdovih Slovenije. *Gozdarski vestnik*, 71 (9), 402-417.
- Landenberger, R., Kota, N., Mcgraw, J., 2007. Seed dispersal of the non-native invasive tree *Ailanthus altissima* into contrasting environments. *Plant Ecology*, 192(1), 55-700
- Marinšek, A., Kutnar, L., 2017. Occurrence of invasive alien plant species in the floodplain forests along the Mura River in Slovenia. *Periodicum Biologorum*, 119 (4): 251-260.
- Monaco, A. 2021. Guidance document on e-commerce and IAS. Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. T-PVS/Inf(2021)39. <https://rm.coe.int/inf39e-2021-guidance-document-e-commerce-and-ias-final/1680a3a8e7>
- MOP. 2019. Ameriški lizihiton (*Lysichiton americanus*) – odstranitev invazivne tujerodne rastline v letu 2019. URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Dokumenti/Narava/Invazivne-vrste/ameriski_lizihiton_Odstranitev2019.pdf
- MOP. 2021. Obveščanje o pojavu invazivnih tujerodnih vrst v okviru izvajanja monitoringa ekološkega stanja rek na podlagi makrofitov v letu 2021.
- Mrzelj, L., Pernat, V., Panjan, M., Celestina, A., Jamnik, M., Marguč, D., Kukolja, V. 2020. Strokovne podlage za preprečevanje širjenja, vnosa in zmanjševanje vpliva (invazivnih) tujerodnih vrst rib, rakov in školjk. Zavod za Ribištvo Slovenije, Sp. Gameljne. 211 str.
- Načrt upravljanja Triglavskega narodnega parka 2016–2025 (na podlagi Zakon o Triglavskem narodnem parku (Uradni list RS, št. 52/10, 46/14), Zakon o ohranjanju narave (Uradni list RS, št. 96/04 – uradno prečiščeno besedilo, 61/06-ZDru-1, 32/08-odl. US, 8/10-ZSKZ-B, 46/14),

Sklep o ustanovitvi Javnega zavoda Triglavski narodni park (Uradni list RS, št. 60/11, 10/14). Dostopno na naslovu:

- Načrt upravljanja voda na vodnem območju Donave za obdobje 2016–2021. (na podlagi prvega odstavka 55. člena in prvega odstavka 56. člena Zakona o vodah (Uradni list RS, št. 67/02, 2/04 – ZZdl-A, 41/04 – ZVO-1, 57/08, 57/12, 100/13, 40/14 in 56/15)). Dostopno na naslovu:
https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Dokumenti/Voda/NUV/63dbe4066b/NUV_VO D.pdf
- Načrt upravljanja voda na vodnem območju Jadranskega morja za obdobje 2016–2021 (na podlagi prvega odstavka 55. člena in prvega odstavka 56. člena Zakona o vodah (Uradni list RS, št. 67/02, 2/04 – ZZdl-A, 41/04 – ZVO-1, 57/08, 57/12, 100/13, 40/14 in 56/15)). Dostopno na naslovu:
https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Dokumenti/Voda/NUV/4195091b63/NUV_VOJ M.pdf
- Program upravljanja območij Natura 2000 (2015–2020) (sprejet na 30. seji Vlade s sklepom št. 00719-6/2015/13 z dne 9. 4. 2015, popr. s sklepom št. 00719-12/2015/4 z dne 28. 5. 2015, s sklepom št. 35600-1/2016/3 z dne 24. 3. 2016 in sklepom št. 35600-5/2020/4 z dne 7. 1. 2021)
- Program upravljanja rib v celinskih vodah Republike Slovenije za obdobje do leta 2021 (Ministrstvo za okolje in prostor je 15. 6. 2015 izdalo odločbo št. 35409-51/2013/33 o potrditvi sprejemljivosti programa za okolje)
- Remžgar, T., Remžgar, M., Jamnik, M., Ramšak in L., Mrzelj, L. 2021. Izlov in evtanazija okrasne gizzdavke (*Trachemys scripta*) na izbranih območjih/sklopih na Dolenjskem in v Beli krajini (Končno poročilo). Zavod za ribištvo Slovenije, Ljubljana-Šmartno. 16 str. [Naročnik: Zavod republike Slovenije za varstvo narave, Ljubljana].
- Resolucija o nacionalnem gozdnem programu (Uradni list RS, št. 111/07)
- Rozman, S., Dolenc, A., Papež Kristanc, A. 2020. Poti vnosa invazivnih tujerodnih vrst. Določitev prednostnih poti nenamerne vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst, ki zadevajo Unijo. Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, Ljubljana
- Rozman, S., Vrčec, D., Kačičnik Jančar, M. 2018. Strokovne podlage za obvladovanje močo razširjenih invazivnih tujerodnih vrst za vrsto popisana sklednica (*Trachemys scripta*). Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, Ljubljana.
- Semrajc, B. 2018. Priprava strokovnih podlag pri uveljavitvi ukrepov za odstranitev in obvladovanje vodnih invazivnih tujerodnih vrst. Poročilo o izvedenih aktivnostih v letu 2018. Zavod za ribištvo Slovenije, Sp. Gameljne. 35 str. [Naročnik: Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana].
- Skupna kmetijska politika 2023-2027, 2021. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Dostopno na naslovu: <https://skp.si/skupna-kmetijska-politika-2023-2027>
- Standfuss, B., Lipovšek, G., Fritz, U., Vamberger, M. (2016): Threat or fiction: is the pond slider (*Trachemys scripta*) really invasive in Central Europe? A case study from Slovenia. *Conserv. Genet.* 17: 557-563.

- Strateški načrt skupne politike 2023-2027, 2021. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Dostopno na naslovu: https://skp.si/wp-content/uploads/2021/07/SN-SKP-2023-2027_dokument-za-objavo_JR_2.7.2021.pdf
- Vamberger, M., Lipovšek, G. & Gregorič, M. 2012. First reproduction record of *Trachemys scripta* (SCHOEPFF, 1792), in Slovenia. *Herpetozoa*. 25. 76-79.
- Zavod za ribištvo Slovenije (ZZRS). 2021. Odgovor po elektronski pošti, dne 20. 12. 2021.

PRILOGA 1

Ključne vrste za sistem ZOHO, ki v Sloveniji še niso prisotne

Slovensko ime	Strokovno ime	Pomembnost vrste	Razširjenost v Sloveniji	Prisotnost v sosednjih državah
belolična trdorepka	<i>Oxyura jamaicensis</i>	1	prehodna	AT, IT, HU
sveti ibis	<i>Threskiornis aethiopicus</i>	1	prehodna	IT, HR
sibirski bunduruk	<i>Tamias sibiricus</i>	1	ni prisotna	IT
marmornati škarjar	<i>Procambarus fallax f. virginalis</i>	1	ni prisotna	AT, HR, HU
azijski sršen	<i>Vespa velutina nigrithorax</i>	1	ni prisotna	IT
kitajska volnokleščča rakovica	<i>Eriocheir sinensis</i>	1	ni prisotna	IT
vzhodni bakarisa	<i>Baccharis halimifolia</i>	1	ni prisotna	IT
japonski hmelj, enoletni hmelj	<i>Humulus scandens</i>	1	Ne, vendar je bila prodaja v preteklosti	AT, IT, HU, HR
čilenska gunera	<i>Gunnera tinctoria</i>	1	Ne, vendar je bila prodaja v preteklosti	ne
rdečelistna ščetinasta perjanka	<i>Pennisetum setaceum</i>	2	Ne, vendar je bila prodaja v preteklosti	IT
vrbolistna akacija	<i>Acacia saligna</i>	1	ne	IT, HR
kitajski lojevec	<i>Triadica sebifera</i>	1	Ne	IT
raznolistni rmanec	<i>Myriophyllum heterophyllum</i>	1	ni prisotna	AT, HU
vodna hijacinta	<i>Eichhornia crassipes</i>	1	ni prisotna	IT, HU

Legenda (Pomembnost vrste za širjenje): 1 – majhna pomembnost, 2 – srednja pomembnost, 3 – največja pomembnost.

PRILOGA 2

Ključne vrste za sistem ZOHO, ki se v Sloveniji pojavljajo lokalno

Slovensko ime	Strokovno ime	Pomembnost vrste	Razširjenost v Sloveniji	Prisotnost v sosednjih državah
rakunasti pes	<i>Nyctereutes procyonoides</i>	1	prehodna	AT, IT, HU, HR
rakun	<i>Procyon lotor</i>	1	prehodna	AT, HU, IT
nilska gos	<i>Alopochen aegyptiacus</i>	1	prehodna	AT, IT, HU, HR
trnavec	<i>Orconectes limosus</i>	2	naturalizirana - redka	AT, IT, HU, HR
močvirski škarjar	<i>Procambarus clarkii</i>	1	prehodna	AT, IT, HU, HR
orjaški dežen	<i>Heracleum mantegazzianum</i>	2	Da – posamezne lokacije	AT, IT, HU, HR
kudzu	<i>Pueraria lobata</i>	1	Da – dve lokaciji, na obeh se izvaja odstranjevanje	IT, HR
ameriški lizihiton	<i>Lysichiton americanus</i>	1	naturaliziran – redko; odstranjen	AT
sirska svilnica	<i>Asclepias syriaca</i>	2	Posamične lokacije, št. opažanj se povečuje	AT, IT, HU, HR

Legenda (Pomembnost vrste): 1- majhna pomembnost, 2- srednja pomembnost, 3 – največja pomembnost.

PRILOGA 3

Prednostne ITV za pripravo priročnika za oskrbo in preprečevanje razmnoževanja ITV, za katere se pričakuje, da jih ljudje še posedujejo

Slovensko ime	Strokovno ime	Pomembnost vrste	Razširjenost v Sloveniji	Prisotnost v sosednjih državah v naravi
sibirski bunduruk	<i>Tamias sibiricus</i>	1	ni prisotna	IT
rakunasti pes	<i>Nyctereutes procyonoides</i>	1	prehodna	AT, IT, HU, HR
rakun	<i>Procyon lotor</i>	1	prehodna	AT, HU, IT
južnoameriški koati	<i>Nasua nasua</i>	1	ni prisotna v naravi/ je še vedno hišna žival	/
okrasna gizdavka (popisana sklednica)	<i>Trachemys scripta</i>	3	naturalizirana - pogosta	AT, IT, HU, HR
sončni ostrž	<i>Lepomis gibbosus</i>	3	naturalizirana - pogosta	AT, IT, HU, HR

Legenda (Pomembnost vrste za širjenje): 1 – majhna pomembnost, 2 – srednja pomembnost, 3 – največja pomembnost.

PRILOGA 4

Kategorizacija poti vnosa ITV po Izvedbeni uredbi Komisije (EU) 2017/1454

Pot vnosa in širjenja	Podkategorija	Oznaka
1. Izpustitev v naravo	Biotično varstvo	1.1
	Obvladovanje erozije/stabilizacija sipin (protivetrni pasovi, žive meje itd.)	1.2
	Ribiške dejavnosti v naravi (vključeno s športnim ribolovom)	1.3
	Lovstvo	1.4
	"izboljšanje" krajine/rastlinstva/živalstva v naravi	1.5
	Vnos zaradi ohranjanja ali uporabljanja prostoživečih živalskih in rastlinskih vrst	1.6
	Izpustitev v naravo zaradi uporabe (razen že navedene, npr. krzno, prevoz, uporaba v zdravstvene namene)	1.7
	Namerna izpustitev iz drugih razlogov	1.8
2. Pobeg iz zaprtega prostora	Kmetijstvo (vključeno s surovinami za biogoriva)	2.1
	Akvakultura/marikultura	2.2
	Botanični vrt/živalski vrt/akvarij (z izjemno hišnim akvarijem)	2.3
	Hišne živali/akvarijske vrste/terarijske vrste (vključno z živo hrano za take vrste)	2.4
	Rejne živali (vključno z živalmi, ki so pod omejenim nadzorom)	2.5
	Gozdarstvo (vključno s pogozdovanjem ali ponovnim pogozdovanjem)	2.6
	Vzreja za krzno	2.7
	Vrtnarstvo	2.8
	Za okrasne namene, ki niso vrtnarstvo	2.9
	Raziskave za gojenje ex situ (v objektih)	2.10
	Živa hrana in živa raba	2.11
	Drugi pobegi iz zaprtega prostora	2.12
3. Transport	Drevesničarski material kot onesnaževalo	3.1
	Onesnažena vaba	3.2
	Onesnažena hrana in krma (vključno z živo hrano in krmo)	3.3
	Onesnaževalo na živalih (razen parazitov, vrst, ki jih prenese gostitelj/vektor)	3.4
	Paraziti na živalih (vključno z vrstami, ki jih preneseta gostitelj in vektor)	3.5
	Onesnaževalo na rastlinah (razen parazitov, vrst ki jih prenese gostitelj/vektor)	3.6
	Paraziti na rastlinah (vključno z vrstami, ki jih preneseta gostitelj in vektor)	3.7
	Onesnažen semenski material	3.8
	Trgovina z lesom	3.9
	Prevoz materiala iz habitata (prst, rastlinstvo itd.)	3.10
4. Transport – slepi potnik	Oprema za trnkarjenje/ribolov	4.1
	Zabojnik/razsuti tovor	4.2
	Slepi potniki v zrakoplovu ali na njem	4.3
	Slepi potniki na ladji/čolnu (z izjemo balastne vode in pritrjevanja na trup)	4.4
	Stroji/oprema	4.5

Pot vnosa in širjenja	Podkategorija	Oznaka
	Ljudje in njihova prtljaga/oprema (zlasti turizem)	4.6
	Organski material za embalažo, zlasti leseno embalažo	4.7
	Balastna voda ladje/čolna	4.8
	Obrast na trupu ladje/čolna	4.9
	Vozila (avtomobil, vlak, itd.)	4.10
	Druga prevozna sredstva	4.11
5. Koridor	Povezane vodne poti/porečja/morja	5.1
	Predori in kopenski mostovi	5.2
6. Spontano širjenje	Naravna razpršitev invazivnih tujerodnih vrst, ki so bile vnesene prek poti vnosa od 1 do 5, čez meje	6.1